Företagsekonomi & Vetenskapsrådet

Uppföljning av låg beviljandegrad för företagsekonomi,
på uppdrag av styrelsen för
Föreningen Företagsekonomi i Sverige (FEKIS)

Sara Öhlin

FÖRENINGEN
FEKIS
FÖRETAGSEKONOMI I SVERIGE

Innehållsförteckning

Förord från FEKIS styrelse 3

Förord från författaren 4

Inledning 5

Genomförande 9
- Vetenskapsrådets statistikdatabas 9
- Betyg för forskningsämnet 10
- Ordföranderapporter 10
- Intervjuer 11

Vetenskapsrådets ämnesråd, kommitéer och beredningsgrupper 11

Ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap och beredningsgrupperna 13
- Beredningsgruppen HS-B 15

Ansökan till projektbidrag 16
- Ansökans innehåll 16
- Ansökningsprofiler, karaktärsdrag och teman för HS-B 17

Beredningsprocessen 18
- Bedömningskriterier 18
- Vår- och höstmötet 20

Utfall av ansökan och bedömning 2019-2023 21

Bedömning av forskningsansökan 24
- Betygsättning - jämn och hög nivå 24
- En heterogen beredningsgrupp 26
- Skillnader i vetenskapssyn 27
- Bredden inom företagsekonomi 29

Forskarnätverk, meriter och tradition 29

Brister i ansökan 33

Sammanfattande diskussion 31
- Ett heterogent ämne och beredningsgrupp 31
- Hög konkurrens och hög nivå på ansökningar 32

Referenslista 34

FÖRORD FRÅN FEKIS STYRELSE

En viktig uppgift för Föreningen Företagsekonomi i Sverige (FEKIS) är att underlätta och stimulera till diskussioner om ämnets utveckling såväl när det gäller den akademiska utbildningen som forskningen. Gällande den företagsekonomiska forskningen och dess förutsättningar, publicerade FEKIS en rapport år 2022 där det observerades att få anslag från Vetenskapsrådet (VR) verkar ha tilldelats företagsekonomer. För att få ytterligare klarhet i vad som kan ligga bakom detta mönster initierade styrelsen ett nytt projekt vars resultat redovisas i föreliggande rapport. Syftet är att skapa underlag för en fortsatt diskussion och analys av hur den företagsekonomiska forskningens förutsättningar kan förbättras.

Vi hoppas rapporten kan inspirera till fördjupade samtal och analyser, både av forskande företagsekonomer som underlag för att skicka in ännu flera och bättre ansökningar till VR. Men även av VR och liknande forskningsfinansiärer för att säkerställa en rättvis procedur för att bedöma ansökningar och bevilja bidrag.

Anette Hallin
Ordförande

Anders Anell
Styrelsemedlem

FÖRORD FRÅN FÖRFATTAREN

För cirka två år sedan genomförde jag en kartläggning på uppdrag av FEKIS styrelse om forskningsfinansiering för företagsekonomer. Studien jämförde olika forskningsfinansiärer och ämnen. Resultaten visade bland annat att ämnet företagsekonomi har nått begränsad framgång gällande beviljade ansökningar från Vetenskapsrådet. Kartläggningen gav inte utrymme att gå djupare in på varför resultaten ser ut som de gör. Föreliggande studie har däremot fått tillfälle att närmare studera vad som kan tänkas påverka utfallet.

Ambitionen har varit att belysa ansöknings- och beredningsprocessen utifrån olika perspektiv för att på så vis kunna diskutera olika teman kring utfallet. Det finns inte ett svar på frågan om varför det ser ut som det gör, men förhoppningen är att föreliggande rapport kan ligga till grund för en fortsatt konstruktiv diskussion om hur forskningsfinansieringen för företagsekonomer, i synnerhet den från Vetenskapsrådet, utvecklats över tid och möjliga vägar framåt.

November 2024

Sara Öhlin

Inledning

Den forskning som bedrivs på lärosäten i Sverige finansieras dels genom direkta statsanslag och dels genom externa medel. De direkta statsanslagen erhålls från svenska staten och kan till stor del användas fritt av lärosätena till forskning och utbildning på forskarnivå. Externa forskningsmedel erhålls dels av statliga finansiärer men även av privata stiftelser och organisationer med eller utan vinstsyfte. De ansökningar som beviljas bestäms av forskningsfinansiären enligt bedömningskriterier och sker i konkurrens mellan inkomna ansökningar. Den finansiering som allokeras i konkurrens kan i sin tur delas upp i öppna eller fria utlysningar och riktade utlysningar. Till öppna eller fira utlysningar ansöker forskarna själva om vad de vill forska om. I de riktade utlysningarna utlyser forskningsfinansiären vad det ska forskas om. Riktade utlysningar benämns ibland som behovsmotiverad forskning, strategiska forskningsområden eller missionsorienterad forskningsfinansiering.

Under år 2021 uppgick samlade intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå till 47,6 miljarder för landets högskolor och universitet (UKÄ, 2024). Diagrammet i figur 1 visar fördelningen mellan direkta statsanslag och externa medel samt forskningsämnesområde.

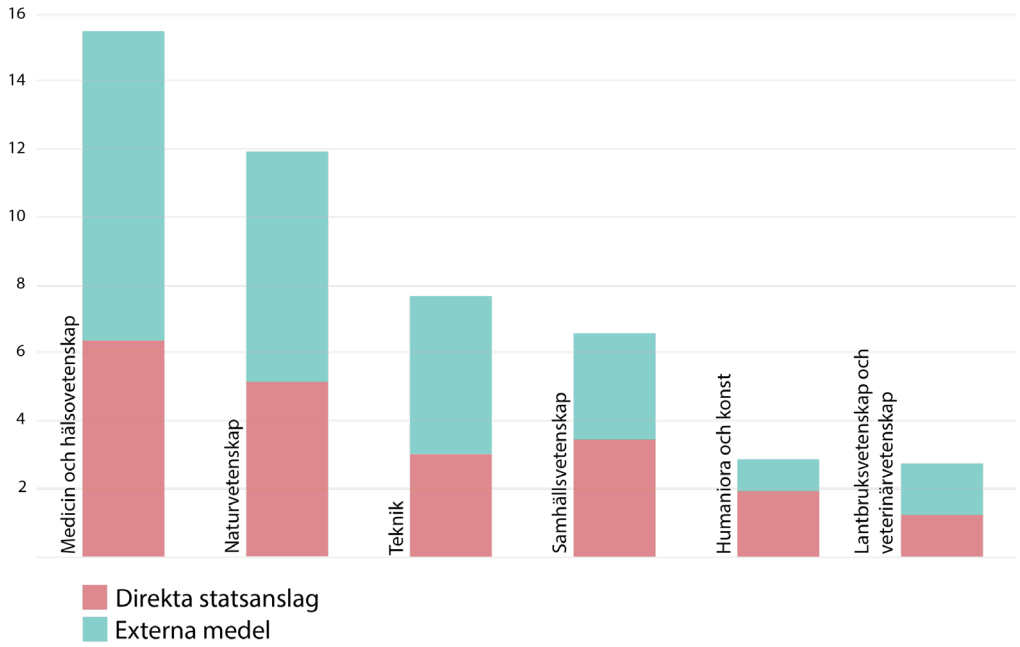

Figur 1: Lärosätenas intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå 2021 uppdelade på direkta statsanslag och externa medel, per forskningsämnesområde (UKÄ, 2024).

Vetenskapsrådet är den myndighet som fördelar mest medel till extern forskningsfinansiering. Stöd till forskning ges inom samtliga vetenskapsområden genom utlysning i konkurrens (SOU 2023:59). År 2023 beredde Vetenskapsrådet 5684 ansökningar av vilka 1052 beviljades forskningsmedel till en summa av drygt fem miljarder kronor. Fri forskning, det vill säga forskning som ej är avgränsad till tematisk inriktning, står för den största delen av VR:s forskningsfinansiering (vr.se).

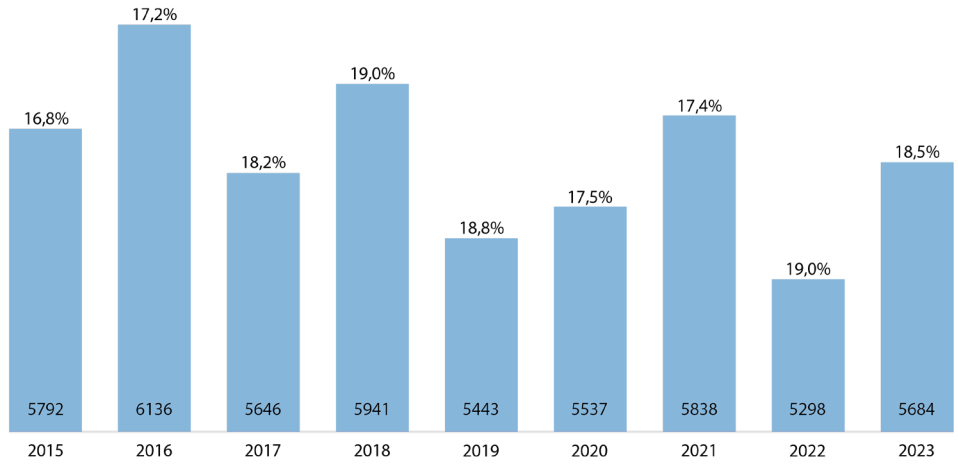

Figur 2: Antal ansökningar och beviljandegrad över tid 2015–2023 (vr.se, Excell: Tillgängliggörande av data 2015–2023).

För de fria projektbidragen inkom år 2023 totalt 4306 ansökningar och beviljandegraden för dessa var 19 procent. För projektbidrag med inriktning inkom 707 ansökningar och beviljandegraden var 17 procent. Det fria projektbidraget finansierar ett forskningsprojekt från ett till fyra år (men ett fjärde år ska motiveras särskilt i ansökan). Syftet med detta projektbidrag är att den sökande själv formulerar forskningsidé, metod och utförande samt genomför projektet inom en begränsad tid. Projektbidraget söks av en enskild forskare (tillsammans med lärosäte eller annan organisation som uppfyller Vetenskapsrådets krav för medelsförvaltare) och upp till sex andra forskare kan medverka i ansökan. Vetenskapsrådet har full kostnadstäckning, vilket innebär att bidraget täcker både direkta kostnader, exempelvis lön, resor, viss apparatur och förbrukningsmaterial samt indirekta kostnader så som lokaler, it-resurser, bibliotek och vaktmästeri. Därmed är Vetenskapsrådets fria projektbidrag högt eftertraktat då det skapar goda förutsättningar att bedriva långsiktig grund- forskning.

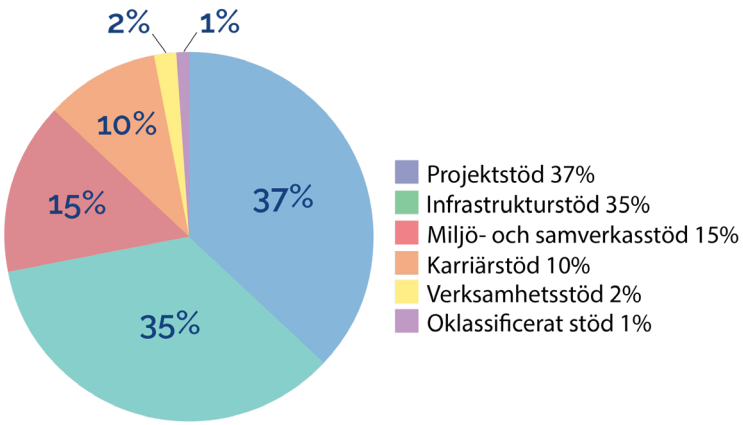

Figur 3: Fördelning av forskningsmedel 2023 (vr.se).

Många forskningsbidrag är idag, till skillnad från Vetenskapsrådets fria projektbidrag, riktade mot specifika frågeställningar eller tillämpningar. Detta är något som kan påverka forskares möjlighet att själva välja forskningsobjekt eller forskningsområde. I en rapport av Universitetskanslersämbetet, UKÄ om akademisk frihet i Sverige visade resultaten från enkätundersökningen att de vanligaste orsakerna till varför den akademiska friheten upplevs som utmanad, beror på politisk styrning och påverkan generellt samt genom olika aspekter av forskningssystemet. Detta specificeras bland annat som riktade utlysningar

och strategiska satsningar som styr vilka ämnen det går att få forskningsmedel för. Det framkommer även att många upplever att de blir beroende av externa forskningsfinansiärer samt att mycket tid går åt till att söka lämpliga utlysningar och skriva ansökningar. Denna aspekt av akademisk frihet omfattades inte av UKÄ:S uppdrag (Tovatt m.fl., 2024), men visar på betydelsen av den forskningsfinansiering som Vetenskapsrådets fria projektbidrag ger.

Att den externa forskningsfinansieringen är viktig råder det inget tvivel om. Men, det varierar en del mellan ämnena hur stor del av den externa finansieringen som erhålls från Vetenskapsrådet respektive andra finansieringskällor. En sammanställning gjord av ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap (Vetenskapsrådet, 2023) visar olika finansieringskällor för olika discipliner och områden inom samhällsvetenskap. Sammanställningen visar dels den totala finansieringen och dels den som förmedlas via Vetenskapsrådet. Företagsekonomi ingår tillsammans med nationalekonomi och ekonomisk historia i ämnesområdet ekonomi och näringsliv. Ämnesområdet ekonomi och näringsliv har en betydligt större andel av de samlade finansieringskällorna jämfört mot andelen från Vetenskapsrådet, vilket illustreras i diagrammet nedan.

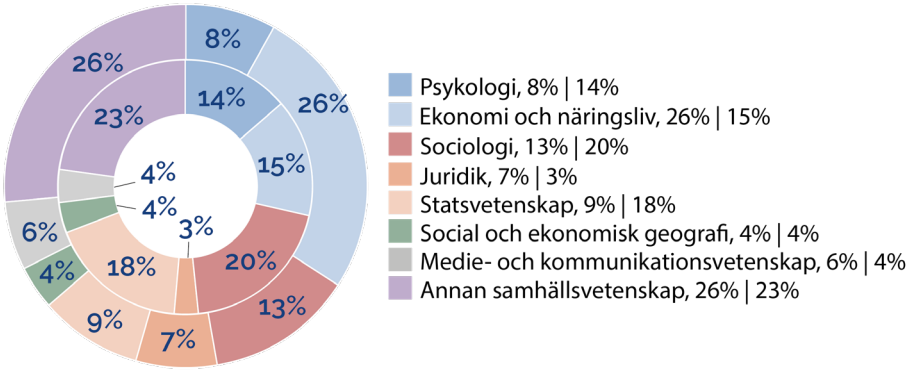

Figur 4: Högskolesektorns fördelning av FoU-utgifter inom samhällsvetenskap (exklusive utbildningsvetenskap) från samtliga finansieringskällor (yttre ring) och från Vetenskapsrådet (inre ring) år 2021 (Vetenskapsrådet, 2023).

En tidigare rapport på uppdrag av FEKIS styrelse (Öhlin, 2022) bekräftar också att ämnet företagsekonomi erhåller en högre summa från andra externa forskningsfinansiärer jämfört mot Vetenskapsrådet:

FORSKNINGSFINANSIÄR	TOTAL SUMMA	BEVILJADE ANSÖKNINGAR	BEVILJANDEGRAD TOTALT BEVILJADE
Vetenskapsrådet	98 068 558	28	2,6 *
Forte	112 229 423	26	3,8 *
Formas ***	103 266 750	35	6,6 *
Vinnova	173 203 228	91	37,4 *
Riksbankens jubileumsfond ****	64 842 997	24	6,9 *
Torsten Söderbergs stiftelse ***	35 613 547	28	31,3 **
Ragnar Söderbergs stiftelse	18 305 404	3	11,9 // 20,8 **
Jan Wallander och Tom Hedelius stiftelse samt Thore Browaldhs stiftelse	492 808 000	417	34,2 **
KK-stiftelsen ***	165 000 000	42	54,9 *

Tabell 1: Total beviljad summa, totalt antal beviljade ansökningar och beviljandegrad baserad på totalt beviljade inom *samhällsvetenskap eller **ekonomi och näringsliv för forskningsämnet företagsekonomi under perioden 2015–2021. ***Gäller tidsintervallet 2015–2020. ****Gäller tidsintervallet 2015–2019. (Öhlin 2022)

Ämnet företagsekonomi har till synes nått begränsad framgång när det gäller beviljade ansökningar från Vetenskapsrådet. I en kartläggning över åren 2010 och 2011 kunde Zambrell (2012) konstatera att ämnet företagsekonomi inte tilldelades några större summor i jämförelse med andra ämnen som sökt forskningsmedel från Vetenskapsrådet. Ett liknande resultat kunde även fastställas i en senare kartläggning över åren 2015–2021 (Öhlin, 2022). Med anledning av dessa resultat finns det skäl att undersöka varför forskningsämnet företagsekonomi tilldelats färre anslag från Vetenskapsrådet än flera andra samhällsvetenskapliga ämnen. Detta gäller särskilt med anledning av de påtalade förutsättningarna som det fria projektbidraget skapar för forskning. Syftet med den här studien är därför att, på uppdrag av FEKIS styrelse, undersöka vad som kan tänkas bidra till rådande situation. Studien har ett särskilt fokus på bidragsformen projektbidrag. Detta då det är en årligen återkommande utlysning, men särskilt då forskare ges möjlighet att fritt formulera forskningsidé, metod och utförande samt att genomföra forskningen inom en begränsad tid – en viktig förutsättning för grundforskning.

Den låga andelen beviljade forskningsansökningar inom ekonomi och näringsliv från Vetenskapsrådet har även lyfts inom ämnet nationalekonomi. I Ekonomisk debatt samt i Curie argumenterar Hammar och Molin (2024a; 2024b) för att ekonomiämnena och särskilt nationalekonomi missgynnas jämfört med statsvetenskap och sociologi. De ställer sig frågorna om nationalekonomi är ett mindre ämne? Gör nationalekonomi sämre forskning? Söker nationalekonomi färre bidrag? Skriver nationalekonomi sämre ansökningar eller bedöms de annorlunda? Beror det på könsskillnader mellan ämnena? Med hjälp av statistik, framförallt från Vetenskapsrådet, argumenterar de för att svaren på ovanstående frågor inte borde missgynna nationalekonomi i jämförelse mot statsvetenskap och sociologi.

Istället tror de sig finna svaret i med hjälp av frågan: Strukturell diskriminering av ekonomiämnen? De pekar på Vetenskapsrådets uppdelning i beredningsgrupper. Nationalekonomi (precis som företagsekonomi) delar grupp med flera stora ämnen där forskningsmetoder skiljer sig åt. En sådan heterogen grupp kan enligt Hammar och Molin (2024a) bidra till svårigheter att enas kring kvalitetsbedömningar och är sämre på att tillvarata sina intressen. De tror sig se en strukturell nackdel för ekonomiforskare och efterlyser en ändring i strukturen och den ämnesmässiga sammansättningen hos Vetenskapsrådets beredningsgrupper.

Fackförbundet DIK lyfter också i en rapport att samhällsvetenskap och humaniora tilldelas betydligt mindre forskningsmedel från Vetenskapsrådet än medicin, teknik och naturvetenskap. I rapporten lyfts bland annat behovet av att förstå de utmaningar samhället står inför genom forskning inom humaniora och samhällsvetenskap. Långsiktiga satsningar på humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning är därför ett av kraven som DIK lägger fram för att stärka humaniora och samhällsvetenskap (Claesson m.fl. 2023).

Mot bakgrund av att företagsekonomi, som är ett av ämnena i ämnesområdet ekonomi och näringsliv och sedermera samhällsvetenskap, har nått begränsad framgång hos Vetenskapsrådet tar föreliggande rapport sin utgångspunkt i det bredare sammanhanget. Inledningsvis redovisas hur forskningsfinansieringen från Vetenskapsrådet fördelas för alla forskningsämnen och vilka de beslutande organen är. Därifrån går studien vidare till ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap och de nio beredningsgrupper som ingår i detta ämnesråd. En utav dessa beredningsgrupper, HS-B bedömer bland annat ansökningar från forskningsämnet företagsekonomi för bidragsformen projektbidrag. Vidare redogör föreliggande rapport för vad en ansökan ska innehålla, hur ansökningsprofiler till beredningsgrupper.

gruppen HS-B ser ut och hur beredningsprocessen fungerar. Därifrån diskuteras utfallen under tidsperioden 2019–2023. Dels hur statistiken ser ut, men även utifrån teman som kan ha påverkat utfallen och som kan få betydelse för den fortsatta utvecklingen.

Genomförande

Resultaten i föreliggande rapport baseras på olika källor som genererats av Vetenskapsrådet eller genom interaktion med individer som på något vis är relaterade till Vetenskapsrådet. Bakgrundsinformation och processer som Vetenskapsrådets beredningsgrupper arbetar utifrån samt de kriterier som används vid bedömning finns beskrivna i rapporter och andra dokument på Vetenskapsrådets webbsida. Likaså går det att finna information och bearbetad statistik över exempelvis antal ansökningar och beviljade forskningsprojekt.

Vetenskapsrådet tillhandahåller även data som tillåter egna beräkningar i form av en statistikdatabas. Ytterligare material som erhållits för analys inom ramen för denna studie är genomsnittsbetyg som delats ut till ansökningar inom företagsekonomi som tagit sig vidare till en andra bedömningsomgång samt ordföranderapporter som skrivs efter varje beredningsprocess. Utöver detta material har även intervjuer genomförts. Då föreliggande rapport primärt studerar forskningsämnet företagsekonomi representerar det insamlade materialet primärt företagsekonomi. Där det varit möjligt har även jämförelser med andra ämnen gjorts. Detta är främst en avgränsning som gjorts baserat på uppdragets form och tidsram.

I de jämförelser som följer har endast fritt projektbidrag tagits med. Anledningen är att tematiska utlysningar kan variera över åren och gynna vissa ämnen vid olika tidpunkter. För en mer rättvis jämförelse över tid har därför tematiska utlysningar filtrerats bort.

Nedan följer en redogörelse för hur data samlats in och bearbetats.

Vetenskapsrådets statistikdatabas

Den statistik som redovisas i föreliggande rapport är framtagen med hjälp av den statistikdatabas som Vetenskapsrådet tillhandahåller i form av en Excelfil, som är nedladdningsbar från webbsidan. Excelfilen innehåller de flesta ansökningarna som inkommit Vetenskapsrådet sedan 2014. Utifrån denna Excelfil går det att ta fram deskriptiv statistik och göra olika beräkningar baserat på 19 olika parametrar.

Ansökningarna i databasen är avpersonifierade. Istället har varje ansökan fått ett id-nummer. Det går att filtrera ut varje ansökan efter det år som ansökan skickades in till Vetenskapsrådet samt kön och karriärålder (antal år efter doktorsexamen) för projektledaren. Medelsförvaltaren, vilken vanligen är ett lärosäte går att koppla till ansökan liksom ämnesområde, forskningsområde, forskningsämnesgrupp och forskningsämne. Med ämnesområde menas det primära forskningsområdet som ansökan avser, vilket kan vara något av naturvetenskap (N), teknikvetenskap (T), medicin och hälsa (MH), humaniora (H), samhällsvetenskap (S), utbildningsvetenskap (UV), konstnärlig forskning (KF) samt lantbruksvetenskap och veterinärmedicin (LV). Alla som söker forskningsbidrag från Vetenskapsrådet anger minst ett och max tre forskningsämnen. Indelningen i forskningsämnen har tre nivåer och är framtagen av Statistiskmyndigheten SCB. Den högsta nivån är forskningsområde, exempelvis samhällsvetenskap (5). Den mellersta nivån är forskningsämnesgrupp

så som ekonomi och näringsliv (502) och den lägsta nivån beskriver forskningsämne. För företagsekonomi är det 50201. Det finns ungefär 250 forskningsämnen i klassificeringssystemet. Föreliggande rapport har tagit hänsyn till det forskningsämne som angetts som mest relevant för respektive ansökan. Detta för att undvika eventuella överlapp om två eller tre forskningsämnen är inkluderade.

Ytterligare parametrar i Excelfilen är bidragsform och tematisk inriktning vilka anger vad för typ av utlysning det handlar om. I den här studien är fokus på det fria forskningsprojektbidraget där forskare själva formulerat frågeställningar och metoder för att besvara dessa. Det går också att filtrera ut beslutande organ, det vill säga de ämnesråd och kommittéer som tar beslutet om en ansökan ska beviljas forskningsmedel eller ej samt de beredningsgrupper som bedömer ansökningarna. Ur Excelfilen går även att utläsa huruvida ansökan fått avslag eller blivit beviljad forskningsmedel. Ett sammanfattande betyg, baserat på hela beredningsgruppens bedömning enligt en sjugradig skala finns även tillgängligt för projektbidrag. För de beviljade ansökningarna erhålls information om antal beviljade år och totalt beviljat belopp.

Utifrån dessa parametrar har, även beviljandegrad räknats fram, ett mått som är relevant inom statistiken om ansökningar. Beviljandegraden är antalet ansökningar som beviljats bidrag dividerat med det totala antalet ansökningar. Detta mått är särskilt användbart för att jämföra en viss typ av bidragsform inom grupp och över tid. Projektbidraget utlyses årligen, och har en återkommande procedur och budget. Därmed är beviljandegraden ett relevant mått att jämföra från år till år. Det går att få fram beviljandegraden för olika enheter. I den här studien har beviljandegrader exempelvis räknats fram för olika beredningsgrupper, inom beredningsgruppen HS-B (som bland annat bedömer ansökningar för företagsekonomi) och för forskningsämnen.

Betyg för forskningsämnet företagsekonomi.

Var och en av de sökande som går vidare till den andra omgången av beredningsprocessen får ett sifferbetyg och en motivering i skrift enligt kriterierna projektets vetenskapliga kvalitet, nytänkande och originalitet, sökandes kompetens, genomförbarhet samt ett sammanfattande betyg. Alla bedömningskriterier får ett betyg mellan 1–7 förutom genomförbarhet som bedöms 1–3.

Det utlåtanden som skrivits för samtliga ansökningar för företagsekonomi inom HS-B för åren 2019–2023 har studerats för att bättre förstå tillämpningen av betygskriterierna samt förekomsten av eventuella teman.

Ordföranderapporter

Varje år skrivs en ordföranderapport med erfarenheter från beredningsprocessen under året för beredningsgruppen HS-B (inom vilken ansökningar från företagsekonomi bedöms). Rapporten har sex återkommande rubriker. Under rubriken 1, Ansökningstryck redovisas statistik över antalet ansökningar, beviljade ansökningar och beviljandegrad. Siffrorna är vanligen kort kommenterade hur de förhåller sig till tidigare år eller om något sticker ut. Under rubriken 2, Ansökningsprofiler ges ytterligare information i både text och siffror om de individer som skickat in ansökningar samt fått dem beviljade. Bland annat redovisas fördelningen i antal ansökningar och beviljandegrad mellan kön, medelsförvalta-

re och ämnesområde. Medelålder och medelkarriärsålder för huvudsökande jämförs mellan alla ansökningar och beviljade ansökningar och det genomsnittliga totalbeloppet för projekten redovisas och jämförs mot tidigare år.

Texten under den tredje rubriken, Kommentarer till gruppens förslag/prioriteringar består som regel några korta kommentarer som snarare utvecklas under nästkommande rubrik 4, Vetenskapliga utvecklingslinjer och ev. problem inom gruppens område. Här beskrivs typiska särdrag från de olika ämnesområdena, om det kommit upp meningsskiljaktigheter mellan ledamöterna samt vilka teman, inriktningar och metoder som är vanligt förekommande i ansökningarna. Under rubrik 5, Beredningsprocessen nämns praktiska aspekter som att tidsramarna hålls som de ska, hur vår- respektive höstmötet fungerat och om gruppen fått nya ledamöter. Här lyfts även diskussioner som uppkommit under beredningsprocessen och processen kring betygsättningen. Under rubriken 6, Rekommendationer inför nästa års utlysningar och beredning plockas vissa ämnen från rapporten upp igen och hur de kan arbetas vidare för att eventuella problem inte ska uppstå framöver.

Föreliggande rapport har studerat ordföranderapporter från HS-B för åren 2019–2023.

Intervjuer

För att få en mer omfattande bild av bedömningsarbetet och i synnerhet det som berör företagsekonomi har samtliga nio ledamöter som varit granskare i HS-B under de senaste fem åren med företagsekonomi som expertkunskap intervjuats. Intervjuer har även genomförts med ordförande för HS-B, ämnesrådsföreträdare för humaniora och samhällsvetenskap och huvudsekreterare för ämnesrådet humaniora och samhällsvetenskap.

Intervjuerna varade mellan 40–120 minuter och genomfördes via Zoom eller telefon. Intervjuerna hade en mer resonerande karaktär kring huvudfrågan varför forskningsämnet företagsekonomi tilldelats ett så lågt antal forskningsanslag från Vetenskapsrådets fria projektbidrag. Värt att notera gällande intervjuerna är att i beredningshandboken för projektbidrag, humaniora och samhällsvetenskap står det att utomstående ej ska delges vad som har diskuterats under beredningen. Med andra ord har inte enskilda fall eller händelser diskuterats utan samtalen har behandlat beredningsprocessen mer generellt.

Vetenskapsrådets ämnesråd, kommittéer och beredningsgrupper

Vetenskapsrådet delar ut forskningsmedel till samtliga vetenskapsområden. I de flesta fall är det Vetenskapsrådets ämnesråd och kommittéer som beslutar om en ansökan ska beviljas bidrag eller ej samt ansvarar för ansökningar inom sina specifika ämnesområden. De tre ämnesråden är Naturvetenskap och teknikvetenskap (NT), Medicin och hälsa (MH), samt Humaniora och samhällsvetenskap (HS). Övriga beslutande organ är Utbildningsvetenskap (UV), Utvecklingsforskning (UF), Konstnärlig forskning (KF) och Klinisk behandlingsforskning (KBF). Figur 5 visar fördelningen av ansökningar som inkommit till respektive beslutande organ samt fördelningen mellan män och kvinnor.

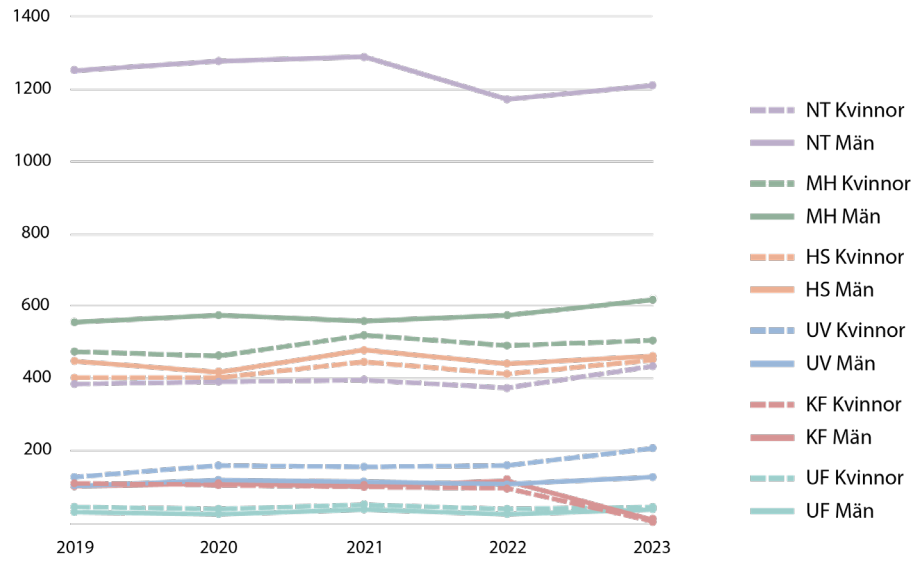

Figur 5: Antal ansökningar om fria projektbidrag och etableringsbidrag per beslutande organ. Källa: vr.se.

Budgeten för respektive ämnesråd, kommitté och beredningsgrupp bestäms av regeringen. Figur 6 visar beslutade belopp per beslutande organ för projektbidrag.

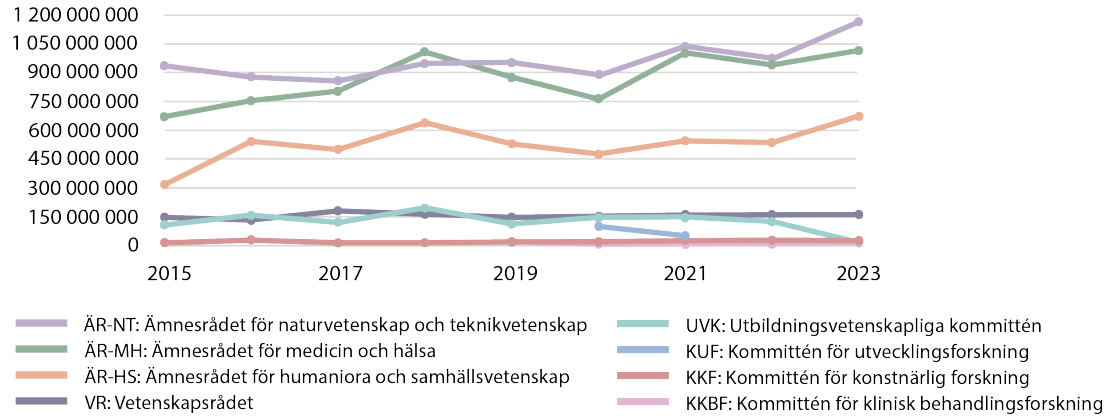

Figur 6: Beviljade medel per beslutande organ, projektbidrag (vr.se, Excell: Tillgängliggörande av data 2015–2023).

Figur 5 och figur 6 visar att flest antal sökande finns inom naturvetenskap och teknikvetenskap (särskilt för män). Det är också naturvetenskap och teknikvetenskap som får högst beviljade medel. Fördelningen av forskningsfinansiering på en mer övergripande nivå ger inte direkt en förklaring till varför forskningsämnet företagsekonomi nått begränsad framgång när det gäller beviljade ansökningar från Vetenskapsrådet. Men, företagsekonomi är ett av många ämnen som i konkurrens söker de forskningsmedel som ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap tar beslut om. Som synes har ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap en lägre budget för forskningsfinansiering jämfört med de två ämnesråden naturvetenskap och teknikvetenskap (NT) samt medicin och hälsa (MH). Beviljandegraden för humaniora och samhällsvetenskap (HS) är också den lägsta av samtliga vetenskapsområden (Vetenskapsrådet, 2023).

Enligt forskningsöversikten för humaniora och samhällsvetenskap (Vetenskapsrådet, 2023) är den absolut viktigaste utmaningen de låga beviljandegraderna inom det egna ämnesområdet i jämförelse mot de andra ämnesområdena. Forskningsöversikten uppmärksammar även förhållandet mellan fria och tematiskt bundna utlysningar. Enligt ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap är den största delen av Vetenskapsrådets forskningsfinansiering helt fri och tematiskt obunden. Men, den budgetökning som kommit forskare inom humaniora och samhällsvetenskap till del de senaste åren har främst haft formen av särskilda tematiska satsningar som nationella forskningsprogram och andra mer kortsiktiga satsningar. Med andra ord förändras balansen mellan fri och tematiskt orienterad forskningsfinansiering och det förväntas fortsätta så. År 2020 var cirka en femtedel av Vetenskapsrådets finansiering inom humaniora och samhällsvetenskap tematiskt inriktad och den förväntas till en tredjedel år 2025. En risk med tematiska utlysningar är att det blir gårdagens problem snarare än framtidens problem som fokuseras. Det tar tid och när forskningen väl är igång är det möjligen andra samhällsproblem som är mer aktuella. Därför är ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskaps rekommendation att forskarsamhället på egen hand identifierar centrala samhällsutmaningar genom den fria forskarstyrda forskningen.

Denna utveckling innebär alltså förhållandevis mindre forskningsmedel till fri grundforskning inom humaniora och samhällsvetenskap, något som enligt informanterna i UKÄ:s rapport minskar den upplevda akademiska friheten. Det påverkar också möjligheten till att bedriva fri grundforskning för forskningsämnet företagsekonomi.

Ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap och beredningsgrupperna

I ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap sitter nio ledamöter som valts ut av forskare vid svenska lärosäten. För att kunna bli invald som ledamot till ämnesrådet krävs hög vetenskaplig kompetens. Mandatperioden är tre år och ämnesrådet sammanträder vid sex tillfällen per år. Inom ämnesrådet tas beslut om utlysningar och hur utlysningar ska formuleras samt vilka ansökningar som ska beviljas bidrag inom humaniora och samhällsvetenskap. Ämnesrådet har till uppgift att se till att Vetenskapsrådets procedurer följs. Varje ledamot sitter även med som observatör i en av beredningsgrupperna. På så vis fungerar de som en länk mellan beredning och beslutande organ. En observatör får inte medverka i diskussionen när ansökningarna bedöms men kan vara behjälplig om frågor gällande beredningsprocessen uppkommer.

Beredningsgrupperna, vilka består av svenska och internationella ledamöter bedömer inkomna ansökningar till projektbidrag. Ledamöterna utses för ett år, men uppdraget kan förlängas upp till sex år. Varje beredningsgrupp har en ordförande för vilken mandatperioden vanligen är max tre år. Grupperna sätts samman så att ämneskompetenserna hos de sakkunniga ledamöterna täcker in de forskningsämnen som ska bedömas inom varje grupp. Inom ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap finns följande beredningsgrupper för fria projektbidrag:

BEREDNINGSGRUPP	ANSVARSOMRÅDEN / FORSKNINGSÄMNEN SOM INGÅR		
HS-A	Arkitektur Bildkonst Design Filmvetenskap Konstvetenskap	Kulturstudier Litteraturstudier Litteraturvetenskap Litterär gestaltning	Musik Musikvetenskap Scenkonst Teatervetenskap
HS-B	Demografi Ekonomisk geografi Ekonomisk historia	Företagsekonomi Kulturgeografi	Nationalekonomi Sannolikhetsteori och statistik
HS-C	Socialantropologi Socialpsykologi	Socialt arbete	Sociologi
HS-D	Etik Filosofi	Juridik Juridik och samhälle	Kriminologi Rättssociologi
HS-E	Biblioteks- och informationsvetenskap Freds- och konfliktforskning Globaliseringsstudier	Kommunikationsvetenskap Medievetenskap Mänsklig interaktion med IKT	Statsvetenskap Studier av offentlig förvaltning Systemvetenskap, informationssystem och informatik med samhällsvetenskaplig inriktning
HS-F	Klinisk psykologi Neurolingvistik	Pedagogik Psykologi	Psykoterapi Tillämpad psykologi
HS-I	Arkelogi Historia	Idé- och lärdomshistoria	Teknikhistoria
HS-J	Jämförande språkvetenskap och allmän lingvistik	Studier av enskilda språk	Utomeuropeiska språk
HS-K	Antikvetenskap Bibelvetenskap Etnologi Genusstudier	Kyrkohistoria Kyrkovetenskap Religionsbeteendevetenskap	Religionshistoria Religionsvetenskap Tros- och livsåskådningsvetenskap och systematisk teologi

Tabell 2: Beredningsgrupperna med respektive forskningsämnen inom ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap.

Projektbidrag inom humaniora och samhällsvetenskap utlyses en gång per år och bereds inom nio ämnesfördelade beredningsgrupper. Figur 7–10 visar jämförelser mellan beredningsgrupperna som ingår i ämnesrådet humaniora och samhällsvetenskap gällande inkomna ansökningar, beviljade ansökningar, beviljandegrad samt beviljat belopp för fritt projektbidrag för tidsperioden 2019–2023.

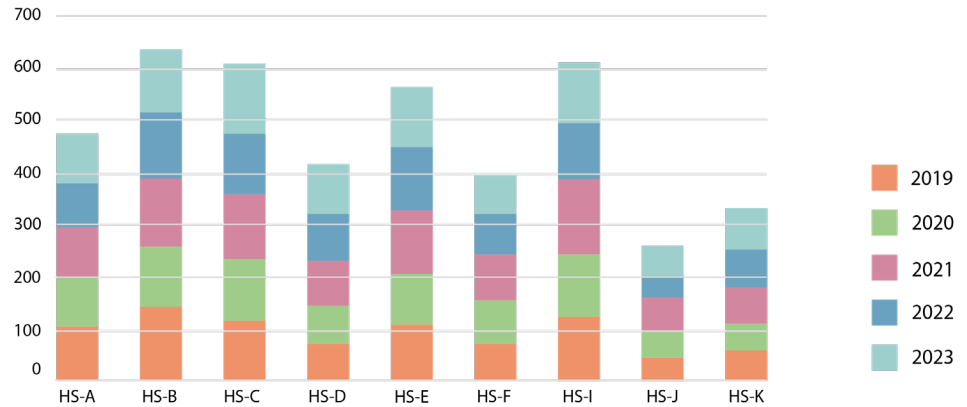

Figur 7: Antal ansökningar som inkommit till fritt projektbidrag, humaniora och samhällsvetenskap under perioden 2019–2023.

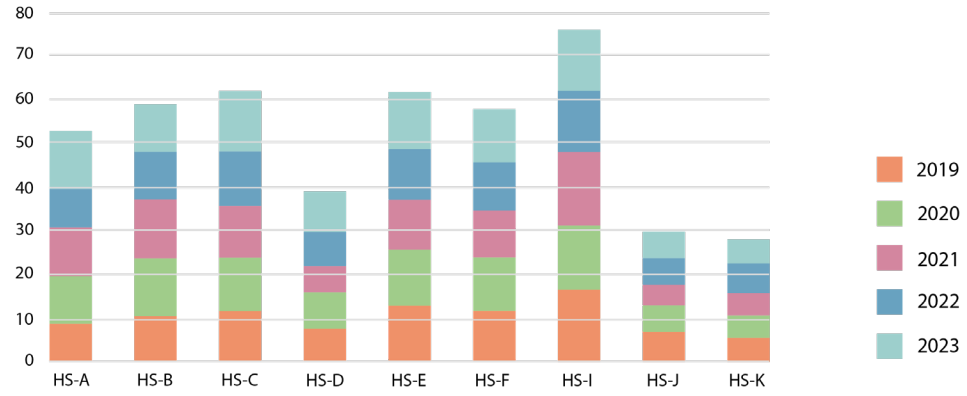

Figur 8: Antal beviljade ansökningar inom respektive beredningsgrupp, fritt projektbidrag.

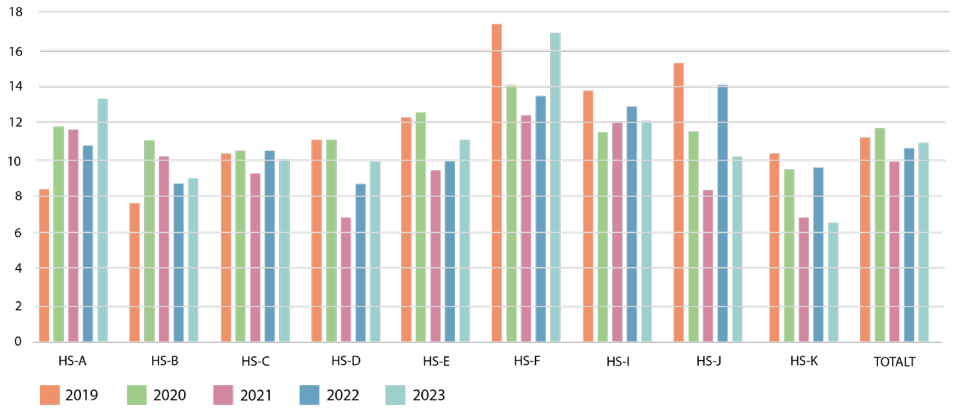

Figur 9: Beviljandegrad för respektive beredningsgrupp samt genomsnittlig beviljandegrad för hela humaniora och samhällsvetensk

Figur 10: Fördelningen över beviljat belopp inom tidsperioden 2019–2023 och för respektive beredningsgrupp.

Beredningsgruppen HS-B

Beredningsgruppen HS-B har mellan åren 2019–2023 bestått av 11–12 ledamöter, varav tre ledamöter varit från ämnet företagsekonomi, tre från nationalekonomi, två från ekonomisk historia, två från geografi och en från statistik/demografi. Varje ledamot utses till rollen som föredragande för ett antal ansökningar som ligger inom ens egna forskningsämne. Som föredragande har man ansvar för att inleda diskussionen för dessa ansökningar vid mötena för bedömning samt skriva ett yttrande som sammanfattar slutliga yttrande efter mötet.

Fördelningen mellan antal ansökningar från respektive ämne styr därför antalet ledamöter från respektive forskningsämne som ingår i beredningsgruppen.

De sakkunniga ledamöterna ska vara erfarna forskare som kan diskutera, bedöma och rangordna ansökningar både inom det egna ämnet och inom de andra ämnena som ingår i beredningsgruppen. Förutom rollen som föredragare agerar ledamöterna även som granskare för ansökningar som kan ligga utanför det egna forskningsämnet. Varje ansökan ska läsas av minst tre granskare varav en ledamot har rollen som föredragande.

Beredningsgruppen har en ordförande och en vice ordförande. Ordförandes roll är att samordna och leda gruppens arbete vilket bland annat innebär att fördela ansökningarna mellan ledamöterna och utse föredragande för varje ansökan. Det finns strikta riktlinjer för att undvika jäv i beredningsprocessen. Den som är ledamot får inte delta i handläggning eller bedömning av ansökan där hen själv är sökande eller medverkande eller när en närstående är sökande. Varje ledamot är skyldig att rapportera jäv.

Ansökan till projektbidrag

I det här avsnittet beskrivs inledningsvis ansökans innehåll, det vill säga de delar som en ansökan till det fria projektbidraget ska inkludera. Därefter följer en beskrivning av ansökningsprofiler, karaktärsdrag och teman för de ansökningar som inkommit till HS-B.

Ansökans innehåll

Ett antal textdelar ska sättas samman för ansökan. En sammanfattning, eller abstract, ger en översiktlig bild av forskningens syfte och genomförande. Här uppmanas den sökande att skriva så att personer med annan forskningsinriktning även kan ta del av informationen. En kort populärvetenskaplig beskrivning är viktig när Vetenskapsrådet informerar om den forskning de finansierar.

Forskningsbeskrivningen ska innehålla etiska aspekter så som lagliga och formella krav och etiska överväganden. Själva forskningsplanen ska innehålla en viss struktur med givna rubriker. Dessa är: syfte och mål, aktuell forskningsfront, betydelse och vetenskapligt nytänkande, preliminära och tidigare resultat samt projektbeskrivning, vilken i sin tur innehåller teori och metod, tidsplan och genomförande samt projektorganisation. Den sökande ska även redogöra för utrustning, behov av infrastruktur samt internationellt och nationellt samarbete. I ett särskilt avsnitt motiveras ett fjärde år om så önskas. Den sökande ska även redogöra för hur de egna meriterna styrker kompetensen som projektledare samt genomförande av det föreslagna forskningsprojektet.

Den sökande ska även bifoga en lista över publikationer och andra forskningsoutputs. Dessa ska sorteras under givna rubriker. Medverkande forskares publikationer och andra forskningsoutputs ska också sammanställas till en lista.

Aktivitetsgrad (procent av heltid) för all personal och sökt lön samt övriga kostnader så som lokalkostnader, driftskostnader och avskrivningskostnader redogörs för i avsnittet om budget och forskningsresurser. Varje sökt kostnad ska även motiveras.

Slutligen ska relevanta cv-uppgifter hämtas från det personliga kontot i Prisma. Även om Vetenskapsrådet bestämmer den slutliga placeringen av ansökan, kan den sökande föreslå en beredningsgrupp som granskar och bedömer ansökan.

Ansökningsprofiler, karaktärsdrag och teman för HS-B

De flesta ansökningar kommer från de större lärosätena och det är också flest beviljade projekt från de större lärosätena. Tabell 3 visar att fördelningen mellan män och kvinnor varierar något över åren, både vad gäller antal ansökningar och beviljade ansökningar. Vetenskapsrådet eftersträvar samma beviljandegrad och genomsnittliga storlek på bidragsbeloppen för män och kvinnor. Vid rangordning av ansökningar med likvärdig kvalité ska sökande av underrepresenterat kön prioriteras. Den genomsnittliga beviljandegraden för kvinnor i HS-B under perioden 2019–2023 är 8,8 procent. För män i samma grupp och tidsperiod är beviljandegraden 9,2 procent.

Den genomsnittliga åldern har varierat från år till år, liksom förhållandet mellan genomsnittsålder mellan totalt antal sökande och de som beviljats forskningsmedel. Den genomsnittliga karriäråldern har varit högre bland de som fått beviljat forskningsmedel jämfört mot totalt antal sökande.

ÅR	GENOMSNITT ÅLDER		GENOMSNITT KARRIÄRÅR		ANSÖKNINGAR KÖN		BEVILJADE KÖN	
	SÖKANDE	BEVILJAD	SÖKANDE	BEVILJAD	KVINNOR	MÄN	KVINNOR	MÄN
2019	46,06	45,36	12,37	14	55	90	5	6
2020	45,97	51,15	12,61	19,31	50	67	3	10
2021	47,26	45,83	13,47	13,5	47	82	6	6
2022	45,35	44	12,11	12,09	43	83	4	7
2023	46,91	49,73	12,65	15,45	44	80	3	8
TOTALT	-	-	-	-	239	402	21	37
GENOM-SNITT	46,31	47,21	12,64	14,87	47,8	80,4	4,2	7,4

Tabell 3: Ansökningsprofiler till HS-B gällande genomsnittsålder, genomsnittlig karriärålder och kön. Sammanställning utifrån Ordföranderapporter 2019–2023.

Flertalet projektansökningar som inkommer beredningsgruppen HS-B har en empirisk frågeställning som är samhällsrelevant men som de sökande påtalar inte uppmärksammats tillräckligt inom forskningen. Beroende på vald metod finns det en ambition att öka förståelsen för samhällsfenomen genom att utveckla koncept och modeller. Det är mindre vanligt att forskningsprojekt har som huvudsyfte att svara på teoretiska frågeställningar. Under vissa år har större händelser i samhället gjort avtryck även på forskningsteman så som pandemin och kriget i Ukraina. I övrigt nämns teman som artificiell intelligens i olika sammanhang, hållbarhet, länders utveckling, utbildningseffekter, hälsoeffekter, landsbygd vs stad och kön som vanligt förekommande teman i ansökningarna.

De olika forskningsämnena som bedöms inom HS-B skiljer sig något i användande av metod. De empiriskt inriktade projekten inom demografi, ekonomisk geografi, ekonomisk historia, nationalekonomi och statistik domineras av användandet av kvantitativa metoder. Dessa studier söker vanligen statistiska samband mellan samhällsrelevanta variabler. Många gånger finns även höga ambitioner att identifiera kausala samband. Det är vanligt förekommande att dessa projekt motiveras av användandet av unika datamängder alternativt nya sätt att kombinera kända datamängder. Den internationella konkurrensfördelen med tillgången till högkvalitativ svenska registerdata betonas ofta i dessa ansökningar.

De kvalitativa projekten har vanligen till syfte att skapa en ökad förståelse och beskrivning

av viktiga samhällsfenomen. Forskningsämnena företagsekonomi och kulturgeografi tillämpar ofta kvalitativa metoder eller blandmetoder och projekten syftar i många fall till att skapa ökad förståelse och bättre beskrivning av viktiga processer inom företag, dess marknader eller i samhället i stort. Sammantaget går det att finna vissa generella karaktärsdrag i ansökningarna från de olika ämnena:

- Nationalekonomi, demografi och ekonomisk historia ansöker mer ofta om medel för empiriskt inriktad forskning.
- Statistik, företagsekonomi och kulturgeografi ansöker mer ofta om medel för teoretiskt driven forskning
- Nationalekonomi, statistik, demografi och ekonomisk historia ansöker mer ofta om medel för kvantitativa metoder
- Företagsekonomi och kulturgeografi ansöker mer ofta om medel för kvalitativa metoder

Beredningsprocessen

I detta avsnitt beskrivs de bedömningskriterier Vetenskapsrådet har för bidragsformen projektbidrag och därefter beskrivs hur beredningsprocessen går till. För beredningsgruppsledamöter inom humaniora och samhällsvetenskap finns en beredningshandbok för bidragsformen projektbidrag. Denna handbok (Vetenskapsrådet, 2024), som finns tillgänglig på Vetenskapsrådets websida, beskriver beredningsprocessen enligt följande modell:

Figur 11: Beredningsprocessen för projektbidrag inom humaniora och samhällsvetenskap.

Bedömningskriterier

Vetenskapsrådet har fyra baskriterier för bedömning: projektets vetenskapliga kvalitet, nytänkande och originalitet, sökandes kompetens samt genomförbarhet. Användningen av flera baskriterier syftar till att uppnå en allsidig bedömning. En sjugradig skala används för bedömning av de tre första kriterierna och en tregradig skala används för kriteriet genomförbarhet. Varje kriterium har vägledande frågor som ska fungera som ett stöd för ledamöternas bedömning, men kan även fungera som vägledning vid formulering av ansökan.

PROJEKTETS VETENSKAPLIGA KVALITET (1-7)	VÄGLEDANDE FRÅGOR
Bedöm kvaliteten på projektets forskningsfråga och metodik, samt dess potential för framtida forskning.	I vilken grad är projektet och dess frågeställningar av högsta vetenskapliga kvalitet? I vilken grad är projektet tydligt och systematiskt i sin definition av forskningsproblemet, teori anknytning samt översikten över tidigare resultat inom forskningsområdet? I vilken grad är metoderna för material/datainsamling och analys lämpliga och följdriktiga? Är de etiska aspekterna av det föreslagna projektet väl övervägda och omhändertagna? Tar den sökande tillräcklig hänsyn till risk/värde/lidande för människor, djur, natur och/eller delar av eller hela samhället?

NYTÄNKANDE OCH ORGINALITET (1-7)	VÄGLEDANDE FRÅGOR
Bedöm hur väl den sökande utvecklar och implementerar nya teorier, begrepp, metoder och frågor.	I vilken grad utvidgar eller utmanar projektet nuvarande kunskap, uppfattningar och praktik inom fältet/fälten? I vilken grad kombinerar projektet begrepp och teorier, angreppssätt och metoder och/eller material/data på ett nytänkande sätt? I vilken grad har projektets målsättningar potential att nå vetenskapligt och/eller samhälleligt genomslag?
SÖKANDES KOMPETENS (1-7)	**VÄGLEDANDE FRÅGOR**
Sökandes kompetens bedöms alltid i förhållande till sökandes forskningsaktiva karriärålder. Meriter i ansökan ska styrka kompetens att genomföra den beskrivna forskningen.	I vilken grad har projektdeltagarna forskningserfarenhet och expertis för området som ansökan gäller? I vilken grad har projektdeltagarna visat förmåga till självständigt och kreativt vetenskapligt arbete? Hur ter sig projektdeltagarnas vetenskapliga produktion och övriga meriter ur ett nationellt och internationellt perspektiv? I vilken grad har projektdeltagarna relevant och kompletterande kompetens som krävs för att genomföra forskningsuppgiften? I de fall ansökan omfattar doktorander: I vilken grad har tilltänkta handledare erfarenhet av handledning av doktorander?
GENOMFÖRBARHET (1-7)	**VÄGLEDANDE FRÅGOR**
En ansökan måste ha betyget 2 eller 3 i Genomförbarhet för att bli finansierad. 3: Genomförbart 2: Delvis genomförbart 1: Ej genomförbart.	I vilken grad är personaluppsättningens kompetens och aktivitetsgrad lämpad för projektets genomförande? I vilken grad är projektets arbetsfördelning och tidsplan realistiska? Finns det tillgång till material/data, utrustning, forskningsinfrastruktur och/eller övriga resurser som krävs för projektets genomförande? Beaktar den sökande på ett adekvat sätt relevanta rättsliga och formella krav för den föreslagna forskningen, såsom etiska tillstånd och riktlinjer?
SAMMANFATTANDE BETYG (1-7)	
Ovanstående delkriterier vägs ihop till ett sammanfattande betyg som reflekterar beredningsgruppens samlade bedömning av ansökans vetenskapliga kvalitet.	

BETYG	FÖRKLARING
7	Outstanding (Enastående) Exceptionellt stark ansökan med försumbara svagheter
6	Excellent (Utmärkt) Mycket stark ansökan med försumbara svagheter
5	Very good to excellent (Mycket bra till utmärkt) Mycket stark ansökan med mindre svagheter
4	Very good (Mycket bra) Stark ansökan med mindre svagheter
3	Good (Bra) Vissa styrkor men också vissa svagheter
2	Weak (Svag) Några styrkor men åtminstone en större svaghet eller ett flertal mindre svagheter
1	Poor (Dålig) Mycket få styrkor och ett flertal större svagheter

Figur 12: Bedömningskriterier och vägledande frågor samt betygsskala för projektbidrag inom humaniora och samhällsvetenskap (Vetenskapsrådet, 2024).

Vår- och höstmötet

Beredningsgruppen samlas vid två tillfällen. En gång på våren och en gång på hösten. Inför det första mötet på våren läses varje ansökan av tre ledamöter som granskar och betygsätter ansökan individuellt. En ledamot är föredragande och två ledamöter är granskare. Den föredragande ledamoten förbereder ett förslag till yttrande samt ett sifferbetyg enligt alla bedömningskriterier. De som är granskare skriver ett omdöme som består av kommentarer och ett sifferbetyg. Det är med andra ord en föredragande som är insatt i forskningsämnet och två granskare som är relativt insatta i ämnet, men inte specialister, som bedömer och betygsätter varje ansökan.

Bedömningen ska endast baseras på det som står i ansökan. Ytterligare information som kan påverka forskningsprojektet ska inte påverka bedömningen.

Målet med vårmötet är att utifrån de bedömningar som gjorts, enas om vilka ansökningar som går vidare till den andra bedömningsperioden. En tumregel är att 25–35 procent av ansökningarna går vidare till steg två. För beredningsgruppen HS-B innebär det drygt 30 ansökningar. Under mötet ska alla ansökningar konkurrera med varandra på lika villkor. Exempelvis är inte jämn fördelning mellan forskningsämnena som ingår i beredningsgruppen ett bedömningskriterium. Med andra ord ska det inte diskuteras om ett forskningsämne generellt fått högre eller lägre betyg.

Efter det första mötet startar den andra bedömningsperioden. Då läser alla ledamöter alla ansökningar, skriver utlåtanden och sätter betyg. Samma betygskriterier gäller för den andra bedömningen som för den första. Inför det andra mötet avsätts även tid så att ledamöterna får möjlighet att läsa varandras omdömen. Även under det andra mötet har varje ansökan en föredragande som nu också har till uppgift att bedöma beviljat belopp.

Under höstmötet ska alla ansökningar diskuteras och beredningsgruppen ska enas om en gemensam bedömning. Utifrån denna bedömning görs en prioritering bland de som håller högst vetenskaplig kvalitet samt förslag på vilka projekt som bör bli beviljade forskningsmedel inom beredningsgruppens budgetram. En prioriteringslista med reserver tas också fram som går vidare till omfördelningspanelen. I omfördelningspanelen bedöms 36 ansökningar från alla beredningsgrupper inom humaniora och samhällsvetenskap som hamnat närmast gränsen för beviljade ansökningar i respektive beredningsgrupp. Syftet med omfördelningspanelen är att öka chansen att de bästa ansökningarna beviljas medel. Utfallet från omfördelningspanelen får även en viss påverkan för nästkommande års budgetram. Om det är så att en viss beredningsgrupp gör bättre ifrån sig i omfördelningspanelen kommer de att få lite mer pengar nästa år. Denna mekanism för att fördela medel gör att budgeten kan det variera något från år till år även om det rör sig om relativt små medel.

De ansökningar som diskuterats under det andra mötet får ett fullständigt yttrande som avspeglar hela beredningsgruppens diskussion och bedömning. En anledning till detta yttrande är att uppmuntra sökanden att arbeta vidare med ansökan och skicka in den vid nästa tillfälle. Svårigheten med den här idén är dock att beredningsgruppens ledamöter byts ut med några nya ledamöter varje år samt att nya ansökningar tillkommer.

Under mötena är en observatör från ämnesrådet närvarande för att säkerställa kvalitén i beredningsgruppens arbete. Ytterligare personal från Vetenskapsrådet är med och ser till att protokollet och regler följs, exempelvis vid jäv.

Utfall av ansökan och bedömning 2019–2023

En förutsättning för att erhålla forskningsmedel är en inskickad projektansökan. Figur 13 visar att antalet ansökningar för företagsekonomi varierat något under den undersökta tidsperioden. Sedan år 2021 går det dock att se en minskning i antalet projektansökningar. Det är svårt att spekulera i varför antalet ansökningar från företagsekonomi minskat. Möjligen kan det vara relaterat till det historiskt låga utfallet, att det upplevs som mindre lönsamt att spendera tid på att skriva en ansökan när beviljandegraden varit så pass låg. I längden kan det dock bli ett problem om antalet ansökningar fortsätter att minska. Som redan nämnt beror sammansättningen av ledamöter i beredningsgruppen på fördelningen av ansökningar från respektive ämne. En fortsatt minskning skulle kunna medföra färre ledamöter från företagsekonomi och därmed färre som håller ämnets expertkunskaper.

Figur 13 visar även att ansökningarna från nationalekonomi ökat under samma tidsperiod medan övriga ämnen visar ett mer stabilt antal sökande. År 2022 inkom 37 ansökningar från företagsekonomi och år 2023 var antalet ansökningar 28 stycken. För nationalekonomi är antalet ansökningar 32 stycken för 2022 och 41 stycken för 2023.

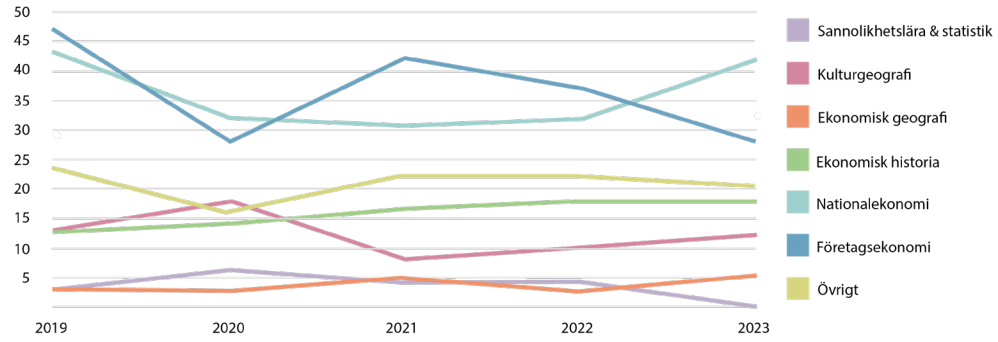

Figur 13: Antalet ansökningar inom tidsperioden 2019–2023 fördelat på respektive ämne.[1]

Vad gäller antalet beviljade ansökningar inom beredningsgruppen HS-B är nationalekonomi det forskningsämne som presterat bäst under den undersökta tidsperioden. Men, diagrammet visar också att antalet beviljade ansökningar minskat sedan 2020 för nationalekonomi. Trotts nedgången har nationalekonomi ändå erhållit flest beviljade ansökningar fram till år 2023.

År 2023 är det istället företagsekonomi och ekonomisk historia som hamnar i topp och som får fler beviljade ansökningar än de erhållit tidigare år. Statistiken från år 2023 skiljer sig med andra ord från tidigare år.

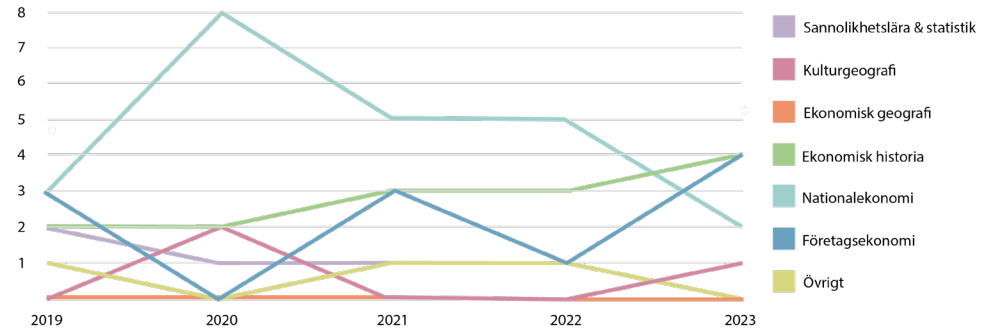

Figur 14: Antalet ansökningar som beviljats forskningsmedel 2019–2023.

1. Exempel på "Övriga ämnen" som har bedömts inom HS-B är Tvärvetenskapliga studier inom samhällsvetenskap, Studier av offentlig förvaltning, Etik, Design, Sociologi, Systemvetenskap, informationssystem och informatik med samhällsvetenskaplig inriktning, Miljövetenskap, Filosofi, Internationell migration och etniska relationer, Övrig annan samhällsvetenskap, och Etnologi. Endast ett fåtal ansökningar från dessa ämnen förekommer.

Figur 15 visar andelen beviljade ansökningar, för varje ämne inom beredningsgruppen HS-B, det vill säga antalet beviljade för respektive ämne i förhållande till totala antalet beviljade i hela gruppen.

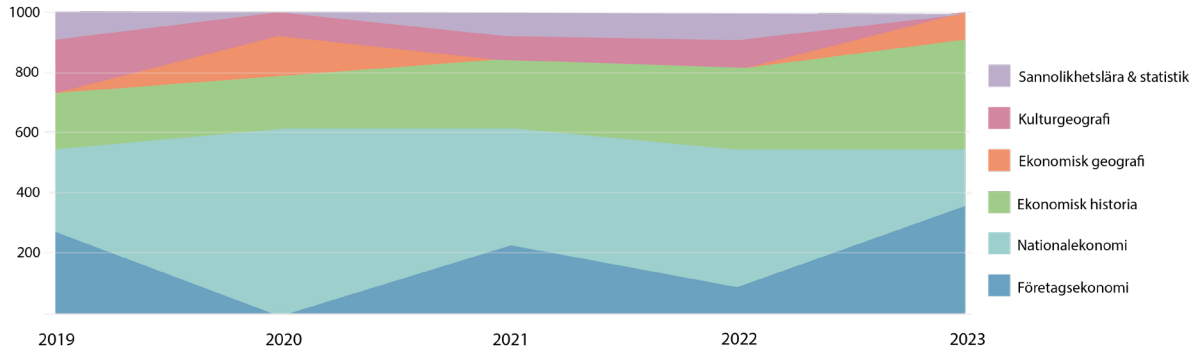

Figur 15: Andelen beviljade för varje ämne 2019–2023.

Tabell 4, 5 och 6 visar beviljandegrad för respektive ämne i HS-B. Tabell 4 visar förhållandet mellan antal ansökningar från respektive ämne och beviljade ansökningar inom det egna ämnet. Det varierar en del från år till år. Företagsekonomi har historiskt haft en låg beviljandegrad som främst kommer av det låga antalet beviljade ansökningar. Beviljandegraden har dock blivit betydligt högre år 2023 då antalet ansökningar minskade samtidigt som antalet beviljade projektbidrag ökade.

ÅR	FÖRTAGS-EKONOMI	NATIONAL-EKONOMI	EKONOMISK HISTORIA	EKONOMISK GEOGRAFI	KULTUR-GEOOGRAFI	STATISTIK	ÖVRIGT	TOTALT
2023	14,29	4,88	22,22	0,00	8,33	0,00	0,00	8,87
2022	2,70	15,63	16,67	0,00	0,00	25,00	4,55	8,73
2021	7,14	16,13	17,56	0,00	0,00	25,00	4,55	10,08
2020	0,00	25,00	14,29	0,00	11,11	16,67	0,00	11,11
2019	6,38	6,98	15,38	0,00	0,00	66,67	4,35	7,59
GENOM-SNITT	6,10	12,75	17,22	0,00	3,89	26,67	2,69	9,28

Tabell 4: Beviljandegraden inom det egna ämnet, 2019–2023. Anges i procent.

Tabell 5 visar beviljandegraden för varje ämne i förhållande till totalt antal beviljade ansökningar i hela HS-B. Även här kan vi se att det varierar en del från år till år för alla ämnen. Om vi ser till genomsnittet så är beviljandegraden 19 procent för företagsekonomi. Det kan jämföras mot 38 procent för nationalekonomi.

ÅR	FÖRTAGS-EKONOMI	NATIONAL-EKONOMI	EKONOMISK HISTORIA	EKONOMISK GEOGRAFI	KULTUR-GEOOGRAFI	STATISTIK	ÖVRIGT	TOTALT
2023	36,36	18,18	36,36	0,00	9,09	0,00	0,00	100
2022	9,09	45,45	27,27	0,00	0,00	9,09	9,09	100
2021	23,08	38,46	23,08	0,00	0,00	7,69	7,69	100
2020	0,00	61,54	15,38	0,00	15,38	7,69	0,00	100
2019	27,27	27,27	18,18	0,00	0,00	18,18	9,09	100
GENOM-SNITT	19,16	38,18	24,05	0,00	4,89	8,53	5,17	100

Tabell 5: Beviljandegrad för respektive ämne i förhållande till hela HS-B beviljade ansökningar, 2019–2023. Anges i procent.

Tabell 6 visar beviljandegraden för varje ämne i förhållande till totalt antal ansökningar i hela HS-B. Siffrorna varierar på samma sätt som ovan. Ser vi till genomsnittet för företagsekonomi så ligger beviljandegraden på nästan två procent, medan den är nära fyra procent för nationalekonomi.

ÅR	FÖRTAGS-EKONOMI	NATIONAL-EKONOMI	EKONOMISK HISTORIA	EKONOMISK GEOGRAFI	KULTUR-GEOOGRAFI	STATISTIK	ÖVRIGT	TOTALT
2023	3,23	1,61	3,23	0,00	0,81	0,00	0,00	8,87
2022	0,79	3,97	2,38	0,00	0,00	0,79	0,79	8,73
2021	2,33	3,88	2,33	0,00	0,00	0,78	0,78	10,08
2020	0,00	6,84	1,71	0,00	1,71	0,85	0,00	11,11
2019	2,07	2,07	1,38	0,00	0,00	1,38	0,69	7,59
GENOM-SNITT	1,68	3,67	2,21	0,00	0,50	0,76	0,45	9,28

Tabell 6: Beviljandegrad för respektive ämne i förhållande till hela HS-B totalt antal ansökningar, 2019–2023. Anges i procent.

Vi kan ställa olika beviljandegrader i relation till varandra. Figur 16 visar beviljandegraden för företagsekonomi, det vill säga antalet beviljade för företagsekonomi genom antalet ansökningar för företagsekonomi, hela HS-B det vill säga antalet beviljade i HS-B genom antalet sökande till HS-B samt för hela Vetenskapsrådet, det vill säga beviljade ansökningar för alla projektbidrag genom ansökningar för alla projektbidrag. Diagrammet visar att beviljandegraden är lägre för HS-B och för företagsekonomi jämfört med beviljandegraden för hela Vetenskapsrådet. Företagsekonomi har haft en lägre beviljandegrad inom det egna ämnet än för hela HS-B fram till 2023, då beviljandegraden för företagsekonomi ökade markant jämfört med tidigare år.

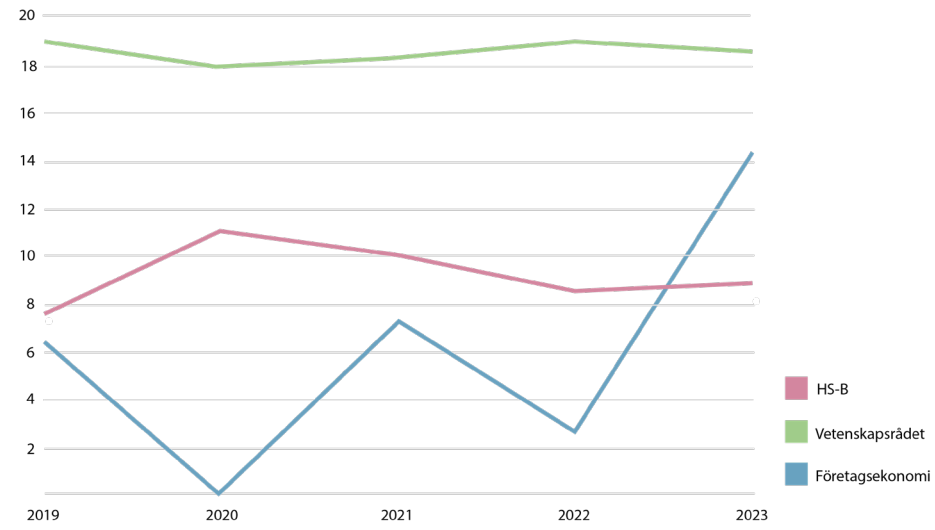

Figur 16: Beviljandegrad för företagsekonomi, HS-B och Vetenskapsrådet, fria projektbidrag 2019–2023.

Varje beredningsgrupp har en given budget inom vilken de kan bevilja forskningsansökningar. I vissa fall, om det är rimligt, kan beredningsgruppen justera budgeten för respektive ansökan något för att på så vis kunna bevilja ytterligare en ansökan. De kan av samma anledning även välja att inte bevilja ett fjärde år, även om det varit med i ansökan. På så vis kan beviljandegraden öka något.

Under tidsperioden 2019–2023 har nationalekonomi ackumulerat det högsta beviljade beloppet för bidragsformen projektbidrag följt av ekonomisk historia och företagsekonomi. Återigen är det år 2023 som företagsekonomi visar ämnets bästa resultat.

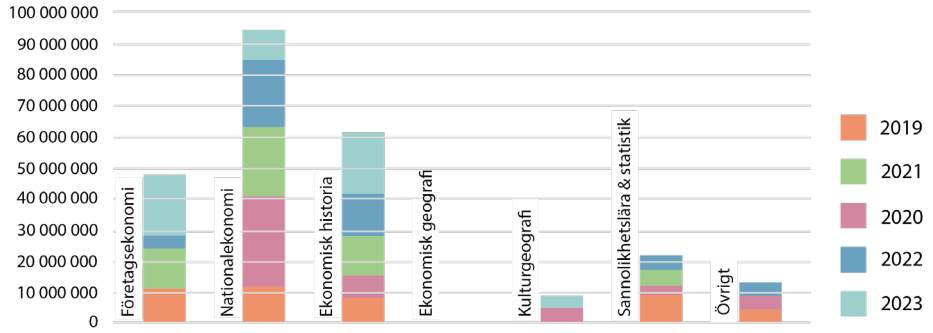

Figur 17: Beviljat belopp för respektive ämne under tidsperioden 2019–2023.

Bedömning av forskningsansökan

Utifrån beskrivningen av beredningsprocessen samt utfallet av antalet ansökningar och beviljade projekt kommer det här avsnittet att diskutera aspekter som påverkar bedömningen. Först diskuteras betygsättningen och konsekvenserna av en jämn sådan inom HS-B. I beskrivningen av ansökningsprofilerna framkom en del generella skillnader mellan ansökningarna för respektive ämne inom HS-B. Av den anledningen kommer den heterogena beredningsgruppen diskuteras. Utifrån detta tema följer en diskussion om skillnader i vetenskapssyn, ett tema som tagits upp både i intervjuerna och i ordföranderapporterna. Det är inte bara beredningsgruppen som har en viss bredd. Forskningsämnet företagsekonomi rymmer ett stort antal teorier och sätt att bedriva forskning. Detta är också relevant att diskutera i relation till bedömningen av forskningsansökningarna för företagsekonomi.

Betygsättning – jämn och hög nivå

Varje ansökan får ett betyg från 1–7, men under tidsperioden 2019–2023 har det sammanlagda betyget 7 inte delats ut till någon ansökan i beredningsgruppen HS-B. Ett fåtal ansökningar får betyget 6 och ett flertal landar på betyget 5. Detta betyder att en stor del ansökningar med det sammanlagda betyget 5 inte får sin ansökan beviljad medan andra ansökningar med samma betyg får forskningsmedel för sina projekt. Figur 18 visar det genomsnittliga betyget för respektive ämne och år. Detta betyg gäller alla ansökningar som inkommit HS-B.

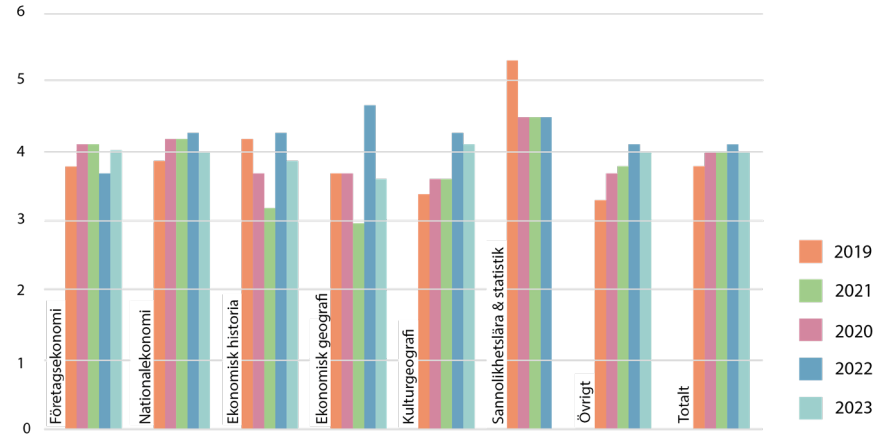

Figur 18: Genomsnittsbetyg för respektive ämne under tidsperioden 2019–2023.

Genom att räkna fram beviljandegraden för betyget 5 blir det dels tydligare att detta sammanlagda betyg kan ge olika utfall, men även att det kan variera en del mellan ämnena. Dock ska det påpekas att om beviljandegraden för betyget 5 är låg kan det dels betyda att just det ämnets femmor inte blivit beviljade forskningsfinansiering alternativt att ett stort antal femmor delades ut till det forskningsämnet.

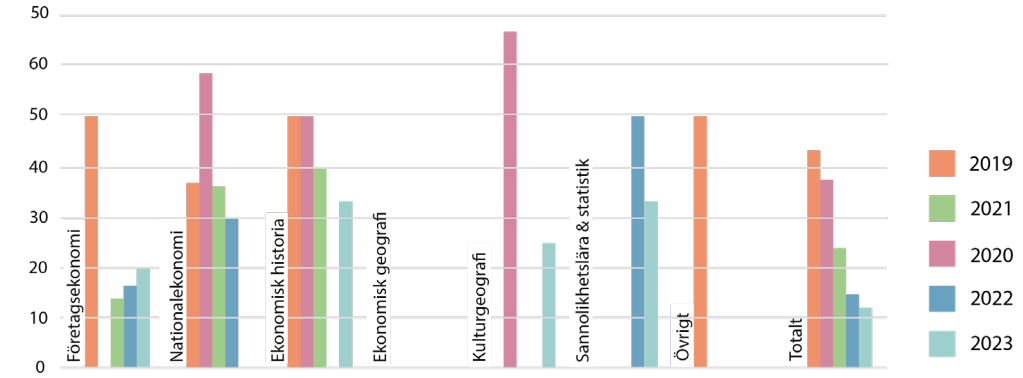

Figur 19: Beviljandegraden för betyg 5 för varje under tidsperioden 2019–2023.

Tabell 7 kompletterar figur 19 genom att visa fördelningen av femmor för respektive ämne över tid. Här syns även att det totala antalet femmor ökat från 2019–2022, vilket förklarar varför den totala beviljandegraden har gått ner under samma period. Att beviljandegraden för femmor även gått ner under 2023 förklaras av att färre femmor fick beviljat forskningsmedel.

ÅR	FÖRTAGS-EKONOMI	NATIONAL-EKONOMI	EKONOMISK HISTORIA	EKONOMISK GEOGRAFI	KULTUR-GEOOGRAFI	STATISTIK	ÖVRIGT	TOTALT
2023	5	10	6	1	4	0	7	33
2022	6	13	5	2	5	3	6	40
2021	14	11	5	0	1	2	4	37
2020	7	12	4	0	3	1	2	29
2019	6	8	4	0	1	0	2	21
GENOM-SNITT	8	11	5	0,6	3	1	4	32

Tabell 7: Antal betyg 5 inom HS-B, 2019–2023.

Betyget 6 har som redan nämnts delats ut till betydligt färre ansökningar och fördelar sig enligt tabell 8. I genomsnitt har fyra sexor delats ut per år under 2019–2023, men tabell 8 visar även att antalet sexor har ökat för varje år.

ÅR	FÖRTAGS-EKONOMI	NATIONAL-EKONOMI	EKONOMISK HISTORIA	EKONOMISK GEOGRAFI	KULTUR-GEOOGRAFI	STATISTIK	ÖVRIGT	TOTALT
2023	3	2	2	0	0	0	0	7
2022	0	1	3	0	0	0	1	5
2021	1	1	1	0	0	0	1	4
2020	0	1	0	0	0	1	0	2
2019	0	0	0	0	0	2	0	2
GENOM-SNITT	0,8	1,0	1,2	0	0	0,6	0,4	4

Tabell 8: Antal betyg 6 inom HS-B, 2019–2023.

När det kommer till de ansökningar som går vidare till den andra bedömningen påtalas det att det är en jämn och hög nivå på ansökningarna (vilket även betygen visar). Det är inte alltid givet vilka som ska beviljas forskningsmedel. Av den anledningen bestäms de kriterier som ska gälla för rangordning om sådana situationer uppstår i förväg. Det kan exempelvis vara så att något delkriterium ska väga tyngre alternativt att några ansökningar rangordnas separat. Själva bedömningsprocessen är uppstyrd innan bedömningen äger rum. Trots genomgångar och processer för betygsättning är det en professionell bedömning som ska genomföras och som redan nämnt, består beredningsgruppen HS-B av ledamöter från olika forskningsämnen som kan ha olika synpunkter.

En heterogen beredningsgrupp

Designen av beredningsgruppen är något som påtalas av samtliga informanter. Det handlar om att det är granskare från flera olika ämnen som också ska bedöma flera olika ämnen där exempelvis forskningstradition, kunskapssyn och problemformulering kan skilja sig åt. Det varierar dock något mellan ledamöterna hur pass eniga de anser att beredningsgruppen varit från år till år. Utifrån ordföranderapporterna går det att läsa att det sällan varit helt givet vilka som ska få beviljade ansökningar. Istället har det varit en hög och jämn nivå mellan flera ansökningar. Detta bekräftas även av intervjuerna. Vid några tillfällen har det dock framstått som att de 20 främsta ansökningarna varit givna för hela beredningsgruppen, men mindre tydligt vilka som skulle rankas i topp. Vid andra tillfällen har de högst rankade varit givna, medan de som hamnade runt strecket för budgetramen gav upphov till mer diskussion.

Förutom att ledamöterna representerar olika ämnen har några även haft sin hemvist i något annat av de nordiska länderna. Detta ger en bredare utblick men kan även vara problematiskt när ansökningarna gäller den svenska kontexten.

Denna till synes heterogena beredningsgrupp kan vara en av anledningarna till att de högsta betygen inte delas ut. Det påtalas vid flera tillfällen under intervjuerna att det är svårt att ge högsta poäng till projekt där man som granskare inte förstår det fullt ut. Det fanns även en upplevelse om att vissa granskare prioriterade de ansökningar de förstod. Det handlar inte om medveten uteslutning utan snarare om att kunna känna sig säker på sin bedömning. Detta blir tydligt när en beredningsgrupp är sammansatt så som HS-B.

Den heterogena beredningsgruppen påtalar vikten av att skriva en ansökan så att alla som granskar och bedömer ansökningarna kan förstå alla delar. Möjligen är det så att en del av de som söker projektbidrag inte tar hänsyn till denna heterogena beredningsgrupp. Projektet behöver visa på relevans ur ett brett samhällsvetenskapligt perspektiv. Det är svårt att veta om det gäller särskilt för företagsekonomer. Men, det påtalas att en del ansökningar från företagsekonomi är mer inne i sina egna studier utan att visa att det är intressant för samhället i stort. Detta kan även bli ett problem för mer teoretiskt drivna ansökningar från exempelvis nationalekonomi. Annars påtalas just att nationalekonomi men även ekonomisk historia generellt lyckas förmedla samhällsrelevans även för icke-experter genom att lyfta ämnen som är intressanta och välbekanta för många. Det är även flera av ledamöterna från företagsekonomi som upplever att de behövde förklara delar av ansökningarna från företagsekonomi samt att det var i underläge när det gällde vissa frågor. Detta gällde särskilt för vetenskapssyn.

Den heterogena beredningsgruppen, som inte endast består av sakkunniga för var och en av ansökningarna, och det faktum att gruppen ska fatta gemensamma beslut påtalar där-

med även vikten av en viss auktoritet bland ledamöterna. De behöver kunna övertyga de som är mindre insatta i ämnet om kvalitén på ett sätt som är auktoritativt och kopplat till Vetenskapsrådets bedömningskriterier. De behöver också kunna diskutera andra projekt och ta ansvar för fler ansökningar än dem som de är föredragande för. Vid tillfällen då bedömningar avviker mycket från varandra kan det vara så att någon missuppfattat något och det kan behöva redas ut. Men det kan också vara så att det helt enkelt existerar olika uppfattningar och då ska det diskuteras.

Skillnader i vetenskapssyn

Skillnader i vetenskapssyn påtalas både i ordföranderapporterna och under intervjuerna. Det gäller särskilt skillnader i vetenskapssyn och god forskningssed mellan kvantitativ och kvalitativ forskning. Ledamöter har uttryckt att deras argument gällande kvalitativa metoder inte mottagits på samma sätt och med respekt som argumenten för kvantitativa metoder. Det påtalas även att majoriteten av ledamöterna i beredningsgruppen har en bakgrund i kvantitativ forskning, vilket gör att fler röster är eniga gällande kvalitet bland projektansökningarna som beskriver en kvantitativ metod och att det ibland varit svårare att få gehör för kvaliteten i ansökningarna som redogör för en kvalitativ metod.

Generellt har det funnits en något större möjlighet till goda betyg för kvantitativt inriktade projekt. De lägre betygen för de kvalitativa forskningsprojekten av de kvantitativt inriktade granskarna hänvisar till brister i genomförbarhet och generaliserbarhet. Samtidigt uttrycker de mer kvalitativt inriktade bedömarna att de kvantitativa projekten uppfattas som alltför empiriska och teorilösa.

Det påpekas också att de kvalitativa projekten ibland får mer varierande bedömningar, även bland granskare inom samma ämnesområde. Vad det beror på är inte tydligt, men det är svårt för beredningsgruppen att enas om ett högre betyg när det finns många varierande omdömen, då detta skapar en osäkerhet kring forskningsprojektet.

Situationen gällande skillnader i vetenskapssyn mellan kvantitativ och kvalitativ forskning har varit ett stående ämne för diskussion inom HS-B genom åren. Mellan 2019–2023 nämns denna diskussion i samtliga ordföranderapporter. Av den anledningen har särskilda möten hållits inför beredningsprocessen för att diskutera denna situation. Förståelsen för situationen samt att kvalitativa och kvantitativa metoder är lika rimliga att använda finns inom beredningsgruppen. I en av ordföranderapporterna beskrivs det att sättet att komma till rätta med problemet har varit att samtliga ledamöter aktivt lyssnar på varandra och för anteckningar så att argumenten hålls levande i samband med yttranden och ranking. Det bör även anmärkas att dessa åtgärder, av den senaste ordföranderapporten (2023) att döma, ger uttryck för att skillnader i bedömning av kvalitativa och kvantitativa metoder inte är ett lika stort problem i beredningsgruppen som det tidigare varit.

Frågan om kvalitativa och kvantitativa metoder har även bidragit till en särskild utredning inom Vetenskapsrådet och ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap huruvida det är skillnad i utfall för beviljade projekt. Ansökningar inkomna till de tre beredningsgrupperna HS-B, HS-C och HS-E har studerats över tidsperioden 2015–2023. Samtliga forskningsansökningar, med nedslag vart annat år, ingår i studien. Resultaten visar att forskningsansökningar som beskriver kvantitativa metoder har en högre beviljandegrad under de flesta undersökningsår i samtliga beredningsgrupper jämfört med ansökningar som är orienterade mot kvalitativa metoder eller mixed methods (Hemmaty, 2024).

Inom HS-B har Hemmaty (2024) analyserat 712 ansökningar under åren 2015, 2017, 2021 och 2023. Den största andelen ansökningar, 50 procent, inkluderade kvantitativa metoder. Ansökningar som avsåg använda en kvalitativ metod stod för 34 procent och 16 procent av ansökningarna beskrev mixed methods. Figur 20 visar beviljandegraden för respektive metodkategori samt den totala beviljandegraden över tid. Forskningsansökningar som beskrivit kvantitativa metoder har sammantaget beviljats i högre utsträckning under merparten av de undersökta åren.

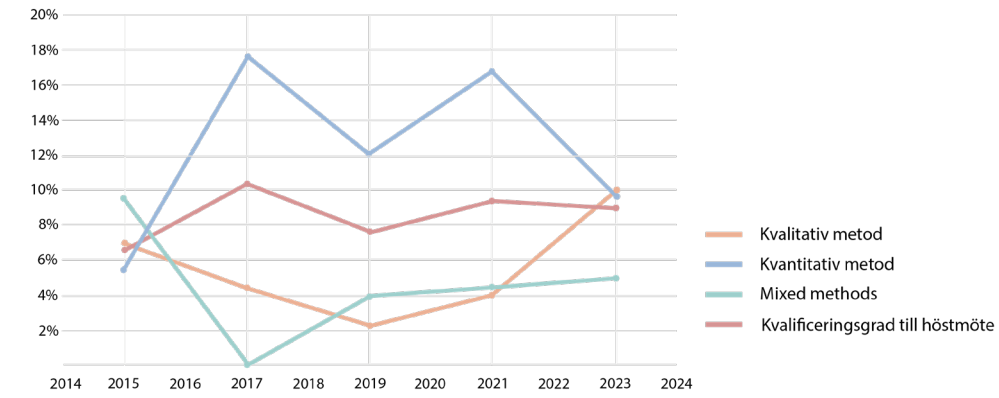

Figur 20: Beviljandegrad utifrån metodkategori – HS-B (Hemmaty, 2024).

Utav de 712 forskningsansökningar som analyserats gick 158 ansökningar vidare till höstmöten. Figur 21 visar kvalificeringsgraden, det vill säga den procentuella andel som gått vidare till höstmötet för respektive metod samt den totala kvalificeringsgraden oavsett metod. Den kvantitativa metoden har vid flertalet av tidpunkterna för undersökningen den högsta kvalificeringsgraden. I genomsnitt sorterades totalt 62 procent av ansökningarna bort. Per metod sorterades 74 procent med mixed methods bort. För kvalitativa metoder var andelen 70 procent medan ansökningar med kvantitativa metoder som sorterades bort var 56 procent. Sammantaget visar studien av Hemmaty (2024) att flest ansökningar som inkommit HS-B under den studerade perioden haft en kvantitativ metod och det är även den kvantitativa metoden som varit mest framgångsrik i antal beviljade forskningsansökningar.

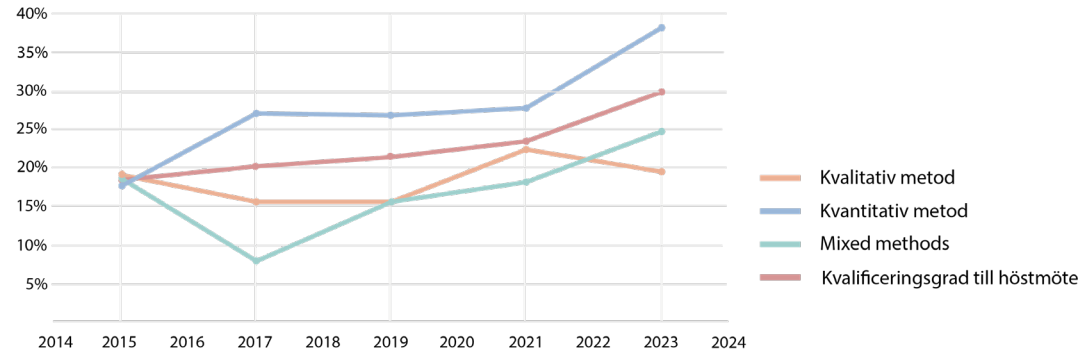

Figur 21: Kvalificeringsgrad till höstmöte per metodkategori – HS-B (Hemmaty, 2024).

Bedömningen av kvalitativ och kvantitativ metod är central då flertalet informanter i föreliggande studie menar att företagsekonomi är det ämne som missgynnats mest eftersom flertalet ansökningar från företagsekonomi har en kvalitativ metod. Ämnestillhörighet är inte ett kriterium vid bedömning eller något som ska tas hänsyn till vid ranking av ansök-

ningar. Men, flera röster menar att skillnaden i vetenskapssyn kan vara en av förklaringarna till att företagsekonomi historiskt har haft begränsad framgång gällande projektansökningar hos Vetenskapsrådet. År 2023 fick ämnet företagsekonomi fyra ansökningar beviljade, vilket är betydligt högre än tidigare år. Frågan är om detta är relaterat till de åtgärder som vidtagits eller om den låga beviljandegraden för företagsekonomi är ett problem som kvarstår.

Bredden inom företagsekonomi

Frågan om vilka ämnen företagsekonomi skulle fungera bättre ihop om beredningsgruppen skulle sättas samman på ett annat vis är inte given bland studiens informanter. Detta beror till stor del på att ämnet företagsekonomi i sig har en viss bredd. Beredningsgruppen har tre ledamöter från företagsekonomi, men ämnet har fler inriktningar. Det påtalas att det är svårt för en företagsekonom att täcka hela ämnet på samma sätt som någon från exempelvis statistik kan och alla inriktningar inom företagsekonomi är inte alltid direkt representerade av en ledamot i beredningsgruppen. Denna situation kan göra det svårare för granskande företagsekonomer att argumentera för kvalitet i alla ansökningar från ämnet företagsekonomi. Detta gäller särskilt om ansökan är skriven helt inom en särskild inriktning och inte tar hänsyn till relevansen för den bredare samhällsvetenskapen.

Vid enstaka tillfällen har det varit oenigheter mellan de sakkunniga från företagsekonomi kring ansökningar från det egna ämnet. Detta har gjort att ledamöterna från de andra ämnena känt sig osäkra kring bedömningen av ansökan och att betyget blivit lägre.

Generellt är upplevelsen att de andra ämnena har en större samsyn inom sitt ämne. De kan exempelvis ta teori för givet, medan företagsekonomi saknar en given teori. Istället redogör många företagsekonomer för teoretiska inriktningar där exempelvis en redovisningsekonom kan ha svårt att förstå en marknadsföringsekonom.

En del företagsekonomer tenderar även att starta i en ganska snäv teoriram. Istället för organisationsteori kan en ansökan exempelvis starta i kritisk organisationsteori vilket får konsekvensen att vissa granskare får svårare att förstå ansökan. I relation till detta missar en del ansökningar att förklara på ett mer övergripande plan varför en viss teori kan bidra till den övergripande frågeställningen. Det är därför, återigen, viktigt att vara tydlig och göra ansökan läsbar för alla i beredningsgruppen, att förstå forskningsfinansiären och dess process för bedömning.

Forskarnätverk, meriter och tradition

Ett av betygskriterierna för ansökan till Vetenskapsrådets projektbidrag är sökandes kompetens. I förhållande till den sökandes karriärålder bedöms expertis och kompetens för området samt vetenskaplig produktion. Det är därför av stor vikt att dessa meriter framgår på ett sätt så att de kan bedömas även av forskare utanför det specifika fältet. Då företagsekonomi är ett mer heterogent ämne med olika inriktningar är det svårare, även för de sakkunniga inom ämnet, att känna till alla tidskrifter och viktiga artiklar. Inom exempelvis nationalekonomi finns en tydligare konsensus om vad som är viktigt och relevant för ämnet. De sakkunniga är överens om hur tidskrifter och artiklar ska bedömas.

Det har även varit en större andel mindre meriterade forskare inom företagsekonomi som skickat in ansökningar till Vetenskapsrådet jämfört mot de andra ämnena. Inom national-

ekonomi har ett antal professorer som publicerat väldigt bra varit med och stöttat upp flera ansökningar. Den nivån har inte visat sig på samma sätt inom företagsekonomi. En förklaring till denna situation kan vara en längre tradition av att skriva forskningsartiklar inom nationalekonomi. En stor del av konkurrensen syns idag i journalvärlden och nationalekonomi har ett försprång där jämfört mot företagsekonomi.

En annan aspekt är internationella forskarnätverk. Även här har ansökningar från nationalekonomi visat på kopplingar till andra välmeriterade forskare från kända universitet. Detta har inte varit lika vanligt förekommande inom företagsekonomi. Sammantaget kan dessa aspekter bidra till att ambitionsnivån och meriterna framstått som lägre hos företagsekonomi. I ansökningar från nationalekonomi beskrivs hur resultaten ska presenteras i välrenommerade vetenskapliga tidskrifter. Det beskrivs på liknande sätt i ansökningar från företagsekonomi. Skillnaden har dock varit att fler från nationalekonomi har kunnat visa att de redan behärskar sådana meriter medan de som står bakom ansökningar från företagsekonomi inte publicerat på samma nivå. I dessa fall har det varit svårare att bedöma huruvida sådana publikationer faktiskt kommer att genomföras.

De sökandes meritering och nätverk är alltså också en aspekt som kan tänkas förklara varför ämnet företagsekonomi tilldelats färre anslag från Vetenskapsrådet.

Brister i ansökan

En studie om varför ämnet företagsekonomi nått begränsad framgång när det gäller beviljade ansökningar bör ställa sig frågan om företagsekonomiska ansökningar på ett eller flera vis uppfattas som svagare än ansökningar från andra ämnen. Så har det inte uttryckts bland de informanter som deltagit i studien. Snarare handlar det om att passa in och göra sig förstådd inom de bedömningskriterier som ges av Vetenskapsrådet och för den beredningsgrupp som ska bedöma ansökningarna, vilket de teman som diskuterats ovan också pekar på. Olika forskningsfinansiärer har olika bedömningsprocesser och Vetenskapsrådets process har den karaktären att beredningsgruppen ska sätta ett gemensamt betyg och alla är inte experter på ämnet som ska bedömas.

Det är dock några aspekter som framkommit. Dessa gäller inte generellt för alla ansökningar inom företagsekonomi och de kan även ha varit mer relevanta vid vissa beredningsprocesser än andra. Vissa ledamöter som varit med under flera år vittnar om att kvalitén kan ha varierat under dessa år. De är dock värda att ta upp för att undvika upprepning.

Relaterat till metod nämns det att metoden ibland inte varit tillräckligt förklarad. Detta är relaterat till skillnader i vetenskapssyn bland ledamöterna men trycker också på vikten av att skriva så att alla i beredningsgruppen förstår. Exempelvis nämns det att en del lägger ner mycket jobb på själva ansökan men är mindre tydliga med vem de ska intervjua, vilka frågor de ska ställa och i vilka organisationer. Istället beskrivs det mer svepande att deltagande observationer och intervjuer ska genomföras. Det måste vara precist. Man hjälps åt inom beredningsgruppen att bedöma om metoden är rimlig, utifrån respektive kunskaper. Men, den sökande måste själv kunna förklara och argumentera för sin valda metod. Kvalitativa metoder kan inte skrivas fram på samma sätt som kvantitativa metoder men båda måste ha solida argument hela vägen.

En annan aspekt som lyfts upp är skillnader i vad och hur de olika forskningsämnena formulerar forskningsproblem. Flera av de andra ämnena tar upp samhällsproblem som är

kända för granskarna i beredningsgruppen. De är därför lättare för samtliga att förstå. Frågor inom exempelvis marknadsföring eller redovisning är inte lika kända för allmänheten och det kan vara svårt att förstå om man inte är insatt. Detta blir särskilt tydligt när ansökan startar i en snävare teoriram.

I en del ansökningar har tid varit avsatt för att läsa in sig på teorier och forskningsområdet. Detta kan uppfattas som svagt, särskilt av de som är vana vid att ställa upp hypoteser och sedan redogöra för hur dessa ska testas. Det kan också göra att den som ansöker framstår som mindre insatt i ämnet.

Andra aspekter som generellt drar ner en ansökan är att använda begrepp som inte förklaras. Då får de som inte är insatta gissa vad det handlar om. Ett sådant språk blir övertygande för några få i beredningsgruppen, men svårare för de andra att bedöma. Vissa ansökningar liknar även formen för en artikel, där flera referenser används och det blir mer som en litteraturgenomgång på bekostnad av att forskningens relevans lyfts fram. Relevansen gäller både för det egna ämnet men också i ett bredare perspektiv.

Ansökan måste vara komplett och varje bedömningskriterium ska tas på lika stort allvar. Om en del är svagare så kommer det att dra ner det totala betyget för ansökan.

Sammanfattande diskussion

Extern forskningsfinansiering är av stor vikt för möjligheten att bedriva forskning. Inledningsvis visade föreliggande rapport att ämnet företagsekonomi främst erhåller externa forskningsmedel från andra finansiärer än Vetenskapsrådet. Man kan därför fråga sig om det är ett problem att företagsekonomi tilldelats färre anslag från Vetenskapsrådet när det finns andra forskningsmedel att tillgå. En stor del av externa forskningsmedel som tilldelas företagsekonomi är riktade på något vis, det vill säga det finns något kriterium eller särskilt tema som måste utföras. Det behöver i sig inte vara fel. Men, den fria forskningen, där den som söker själv formulerar forskningsproblem och genomförande, skapar möjlighet till grundforskning, vilket är en viktig del för ämnets utveckling.

Föreliggande rapport har pekat på ett antal teman som kan bidra till förklaringar till varför ämnet företagsekonomi historiskt har nått begränsad framgång när det gäller beviljade ansökningar från Vetenskapsrådet. Olika förklaringar kan gälla i olika fall och kombinationer av dessa kan ha påverkat det historiska utfallet.

Ett heterogent ämne och beredningsgrupp

Ämnet företagsekonomi har flera inriktningar och därmed ett flertal teorier, forskningsområden och metoder. Detta lyfts som en förklarande aspekt till varför beviljandegraden varit lägre för företagsekonomi hos Vetenskapsrådet. Det är inte själva bredden i sig som är ett problem, utan snarare att det bidrar till en situation som gör det svårare för en beredningsgrupp som HS-B att bedöma kvalitet i ansökningarna från företagsekonomi. Även om det i dagsläget finns tre ledamöter i HS-B som är företagsekonomer, så påtalas en svårighet att täcka in en expertbedömning för hela ämnet. De övriga ämnena i beredningsgruppen har en större samsyn inom sina respektive ämnen.

De övriga ämnena i beredningsgruppen HS-B har även påtalats ha en större samsyn kring vetenskapssyn och genomförande. Flera ledamöter från företagsekonomi upplever att de

varit i minoritet när det kommer till att förstå och bedöma ansökningar som har en kvalitativ metod. De kvantitativt inriktade granskarna hänvisar till brister i genomförbarhet och generaliserbarhet. Då flertalet ansökningar från företagsekonomi antar en kvalitativ metod, är även detta en aspekt som kan bidra till förklaringen varför företagsekonomi historiskt erhållit färre beviljade forskningsprojekt.

Bredden inom ämnet företagsekonomi och inom beredningsgruppen HS-B är svår att påverka för den som söker projektbidrag från Vetenskapsrådet, men det som påtalas är att uppmärksamma situationen och att i ansökan vara noga med att skriva till hela beredningsgruppen och ta alla bedömningskriterier på lika stort allvar samt att visa på relevans ur ett brett samhällsvetenskapligt perspektiv. Det handlar inte om att likrikta ansökningarna eller göra ämnet företagsekonomi mer homogent. Det handlar snarare om att kunna lyfta det specifika och intressanta, men även göra det intressant och relevant för den bredare samhällsvetenskapen och formulera det så att det blir tydligt för alla.

Även om det finns ett visst överlapp mellan de olika ämnena som ingår i HS-B, så kan man också ifrågasätta om det är för stor omfattning av ämnen särskilt då företagsekonomi är ett sådant brett ämne i sig självt. Konkurrens med de andra ämnena och bedömare från de andra ämnena kan därför vara en av förklaringarna till det låga antalet accepterade ansökningarna.

Hög konkurrens och hög nivå på ansökningar

Vetenskapsrådet har tre ämnesråd. Av dessa är det ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap som har den lägsta budgeten för att bevilja forskningsprojekt. Detta medför att färre får forskningsansökningar beviljade och därmed att beviljandegraden är lägre inom humaniora och samhällsvetenskap jämfört mot naturvetenskap och teknikvetenskap samt medicin och hälsa. Inom ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap fördelas forskningsmedel enligt budget till nio beredningsgrupper varav en, HS-B, tar emot och bedömer ansökningar från företagsekonomi men även nationalekonomi, ekonomisk historia, ekonomisk geografi, demografi, kulturgeografi samt sannolikhetsteori och statistik.

Vetenskapsrådet har en gedigen beredningsprocess och det påtalas från flera informanter att det är synd att inte fler ansökningar kan beviljas när det är en sådan omfattande process i form av noggrannhet och arbetsinsats. Det är många bra ansökningar som inte får medel då budgeten inte räcker till.

Beviljandegraden för HS-B har för åren 2019–2023 legat mellan 9–11 procent, vilket kan jämföras med en beviljandegrad på runt 19 procent för samtliga ämnesråds fria projektbidrag. Det är med andra ord en hög konkurrens om forskningsmedlen. Det framkommer även att det är en jämn och hög nivå på de ansökningar som går vidare till den andra omgången av bedömning. Det syns även i betygen, där antalet femmor är flera och har ökat över tid.

Föreliggande rapport har belyst beredningsprocessen och de kriterier som används vid bedömning av ansökningarna. En ökad förståelse för vilka som läser, granskar och bedömer ansökningarna ökar också möjligheten till en bättre ansökan. Detta gäller även för de betygskriterier som beredningsprocessen förhåller sig till samt att i ansökan prioritera dessa kriterier lika då det är det sammanslagna betyget som avgör rankingen av ansökan.

Studien visar på några teman som rör sammansättningen av beredningsgruppen, viken varit mindre gynnsamt för ämnet företagsekonomi. Samtidigt framstår det som att det finns en medvetenhet kring dessa problem och en strävan att göra något åt situationen. Det är för

tidigt att säga om det skett en bestående förändring, men lärdomar borde kunna dras vid tillsättning av nya ledamöter (både för Vetenskapsrådet och andra forskningsfinansiärer) samt eventuella formanden av nya beredningsgrupper.

Den statistik som presenteras i föreliggande rapport visar en minskning i antalet ansökningar från företagsekonomi de senaste åren, vilket möjligen kan vara en konsekvens av den låga beviljandegraden för ämnet i förhållande till den arbetsinsats som erfordras. Men, antalet ledamöter som representerar varje ämne i beredningsgruppen bestäms utifrån antalet sökande. Om antalet ansökningar från företagsekonomi fortsätter att sjunka finns en risk att antalet ledamöter minskar och därmed möjligheten till den bredd av expertis som ämnet erfordrar. Likaså kan det få konsekvenser för skillnader i vetenskapssyn om ett perspektiv tonas ner. Därmed är det av stor vikt att ämnet företagsekonomi fortsätter sända ansökningar av hög kvalitet till Vetenskapsrådets projektbidrag.

Referenslista

Claesson Pipping, G. & Alm Dahlin, J. (2023). Att förstå och förklara samhället – en rapport om resurskrisen inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. DIK 2023:5.

Hammar, O., & Mohlin, E. (2024a). Vetenskapsrådet och nationalekonomerna. *Ekonomisk debatt,* 1(52), 79-85.

Hammar, O., & Mohlin, E. (2024b). Missgynnar Vetenskapsrådet ekonomiämnena? Debatt 12:e november. Curie. https://www.tidningencurie.se/debatt/missgynnar-vetenskapsradet-ekonomiamnena?utm_source=Ungapped&utm_medium=email&utm_campaign=20241114

Hemmaty, M. (2024). Spelar metod roll? En analys av metodinriktningar bland forskningsansökningar i tre beredningsgrupper inom humaniora och samhällsvetenskap 2015–2023. VR2412, Dnr 3.1- 2024-06812, ISBN 978-91-89845-22-0.

SOU 2023:59. Ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation. Slutbetänkande av Forskningsfinansieringsutredningen

Tovatt, C., Bergman, M., Braunerhielm, M., Ejsing, C., Hellberg, L. & Sundberg K. (2024). *Akademisk frihet i Sverige: Regeringsuppdrag om lärosätenas arbete med att främja och värna akademisk frihet.* Universitetskanslersämbetet (UKÄ) Diarienummer 111-00127-23

UKÄ, Universitetskanslersämbetet. (2024). Universitet och högskolor. Årsrapport 2024. (Rapport nr. 2024: 21) https://www.uka.se/download/18.2ca0d3f8190a6afec6e5b/1723630581119/UKÄ%20årsrapport%202024.pdf

Vetenskapsrådet. (2023). *Forskningsöversikt 2023 Humaniora och samhällsvetenskap.* VR2305, Dnr 3.5-2022-06455, ISBN 978-91-88943-80-4

Vetenskapsrådet. (2024). Beredningshandbok. Projektbidrag 2024 Humaniora och Samhällsvetenskap. https://www.vr.se/download/18.75c9bc9318d874d4792c0c2/1707913940984/Beredningshandbok%20Projektbidrag%20HS%202024_sv.pdf

Zambrell, K. (2012). Forskningsfinansiering för företagsekonomer – En sammanställning av forskningsfinansiärer och deras bidrag till företagsekonomer för år 2010 och 2011 (På uppdrag av Föreningen Företagsekonomi i Sverige)

Öhlin, S. (2022) Forskningsfinansiering för företagsekonomer - Sammanställning av forskningsfinansiering för företagsekonomer och närliggande ämnesområden 2015–2021, på uppdrag av styrelsen för Föreningen Företagsekonomi i Sverige (FEKIS)